मराठवाडा विकास मंडळाने वार्षिक अहवालांतर्गत केलेल्या शिफारशी

वार्षिक अहवाल- 1994-95

1. ´Ö›ÔÖÃÖ ×¾Ö¿ÖÂÖ ×¾ÖÂÖµÖ ŸÖ–ांच्या सेवा उपलब्ध करुन घेणे बाबत

मराठवाडयातील विकास विषयक बाबींविषयी सखोल व शास्त्रीय सल्ला मंडळास मिळून वÖर्षिक योजना तयार करतांना त्याचा विचार होण्याच्या दृष्टिने मंडळाने ऑक्टो. नोव्हे.94 मध्ये मंडळाने अकरा ×¾Ö¿ÖÂÖ–ांची नियुक्ती दरमहा नाममात्र रु.1000/- व इतर 16 विशेष विषय समिति (नियम क्र.4 (3)अन्वये) वर इतर महत्वाच्या विकास विषयक बाबींवर महत्वपुर्ण सल्ला घेणेसाठी सदस्यांच्या नियुक्µÖÖ केल्या. त्यांना दर बैठकीस रुपये 150/- बैठक भत्ता देण्याचे प्रस्तावित करण्यात आले. सदर प्रकरणी ŸÖÃÖê ¯ÖÃŸÖÖ¾Ö ´ÖÖ. राज्यपाल महोदयांना सादर करण्यात येऊन सर्व त–ांनी मंडळास केलेल्या सहाय्याचा कृत–तापूर्वक उल्लेख केला.

2. विकासाच्या अनुशेष अनुदानाची वाढीव किंमतीसह मागणी

डॉ.दांडेकर समितीने विभागवार अनुशेष निर्देशित केल्यावर 1984-85 पासून विकास क्षेत्रवार शिल्लक अनुशेषाची सद्यस्थिती सध्याच्या किंमतीवर प्रकल्पवार ठरविण्याचा अभ्यास मंडळाने केला. अनुदानाअभावी अपूर्ण असलेल्या योजना विशेषत्Ö: सिंचन क्षेत्रात पूर्ण करण्यासाठी आताच्या किंमतीचा विचार अनुशेष भरुन काढण्यासाठी द्यावयाच्या अनुदानात करावा. तसेच वार्षिक व पंचवार्षिक विकास योजनांचा तपशील विभागवार देणµÖÖŸÖ यावा त्यायोगे समन्याय पध्दतीने निधीचे विभागवार वाटप करणे सुकर होऊ शकेल. हीच पध्दत शासनाच्या वार्षिक अंदाजपत्रकात अवलंबीणे आवश्यक आहे.

3. ÆÖ×•Ö¸Ö - नांदेड -करिमनगर (आंध्रप्रदेश) गॅस पाईप लाईन प्रकल्प

मराठवाडा औद्योगिकदृष्टया अत्यंत मागास आहे. पायाभूत सोयी नसल्याने उद्योग होत नाही. मुंबई हाय येथील नैसर्गिक वायु औद्योंगिक व घरगुती वापरासाठी गेली दहा वर्ष उततर प्रादेशात जात आहे. ŸµÖा पाईप लाईनला शाखा काढून मराठवाडायातून नेऊन आंध्र प्रदेशातील करिमनगर या मागास जिल्हयात नेता येईल. ती पाईपलाईन मराठवाडयात आणातांना धुळे, जळगांव, नागपूर या जिल्हयांतून येऊन त्याचा फायदा होऊ शकेल. नैसर्गिक वायुच्या उपलब्धतेमुळे त्या इंधन आधारित विविध उद्योग विभागात स्थापता येतील. सुमारे 1000 कोटी खर्चाच्या या प्रस्तावाचा खर्च महाराष्ट्र, गुजराथ व आंध्रप्रदेश या राज्यांसह केंद्र शासनाने योग्य त्या प्रमाणात करुन प्रकल्प तात्काळ कार्यान्वित करावा.

4 विभागातील शेती विकास

विभागातील कृषि विद्यापिठांतील आधुनिक तंत्र–ान शेतक-यांपर्यंत पोहचत नाही. सध्याच्या यंत्रणेच्या कार्यपध्दतीत सुधारणा करुन येत्या दहा वर्षात विभागात शेतीमालाचे उत्पादन दुप्पट करण्याचा महत्वाकांक्षी मानस मंडळाचा आहे. नियोजन आणि विविध विभागांशी सुसूत्रीकरण करण्यासाठी मराŠवाडा शेती विकास प्राधिकरण स्थापन करण्यात यावे. त्यांत मंडळाचे दोन सदस्य , कृषी विद्यापिठाचे कुलगुरु व विभागातील दोन कृषित–Ö µÖÖ“Öê ÃÖ´ÖÖ¾Ö¿Ö †ÃÖÖ¾ÖÖ. ×•ÖÆ»ÆÖ ¯ÖÖŸÖÔß¾Ö¸ß»Ö प्राधिकरणात, जिल्हाधिकारी ,मुख्य कार्यकारी अधिकारी , जिल्हा परिषद, कृषित–ा (प्रगतीशील शेतकरी) व प्रादेशिक कृषि सहसंचालक यांचा समावेश असावा. या प्रस्तावीत µÖंत्रणेने शासनाच्या विविध कृषि आणि पूरक व्यवसाय योजनांसंबंधी योग्य ते सुसूत्रीकरण करावे. या वार्षिक योजनेत प्रादेशिक प्राधिकरणास रुपये 16.00 लक्ष व जिल्हा प्राधिकरणास प्रत्येकी रुपये 12.00 लक्ष निधीची तरतूद करण्यात यावी.

कृषी पूरक व्यवसाय

मराठवाडयातील जलद विकासाची कृषि पुरक व्यवसाय खालील प्रमाणे आहेत.

†. दुग्ध व्यवसाय

दुग्ध व्यवसायात शासनाकडे शेतक-यांकडून विक्रीसाठी येणारे दूध पूर्णतः विकत घेंतले जात नाही. कारण शासनाच्या डेअरीमध्ये योग्यती साठवणूक क्षमता नाही. त्याचे सुमारे पावणेदोन लाख लिटर दु¬Ö विभागाबाहेर पाठवावे लागते. त्यासाठी अतिरिक्त दूधाचे भुकटीकरण करणे आवश्यक आहे. त्याकरिता तीन नवीन भुकटीकरण कारखाने, शीतकरण केंद्रे नवीन काढणे व सध्याच्या केंद्रÖ“Ö विस्तारीकरण आणि अद्यावतीकरण करणे या बाबी आवश्यक आहे. ऑपरेशन मिल्क फ्लड योजना विभागास त्वरीत मंजूर करणे गरजेचे आहे.

²Ö. ´ÖŸÃµÖ ¾µÖ¾ÖÃÖÖµÖ

क्षेत्रात मराठवाडयातील 96 हजार हेक्टर जलक्षेत्र मत्स्य व्यवसायास उपलब्ध असूनहि ते बÖÆÝÖÖ¿Ö वापरात नाही. शासनाने यासाठी येत्या पांच वर्षात रु.23 कोटी खर्चाच्या पायाभूत सोयी पुरविण्याच्यÖ योजना अंमलात आणाव्यात. तसेच मत्स्य व्यवसायाचे कंत्राट सहकार क्षेत्राऐवजी खाजगी क्षे¡ÖÖÃÖ ×»Ö»ाावाने द्यावे. शासनाची ही अल्प गुंतवणूक अल्पावधित मोठे उत्पन्न देईल.

क. पशु संवर्धन

मराठवाडयात सरासरी दूध उत्पादन कमी आहे. तसेच पशु संवर्धनात कोणतेही आधुनिक पध्दती प्रचलित नाही. मराठवाडयात एक डेअरी सायन्स कॉलेज काढणे अत्यंत योग्य व आवश्यक आहे.

5. औद्योगिक विकास

पायाभूत सवलतींच्या तुलनात्मक कमतरतेमुळे नवीन उद्योजक मराठवाडयात येण्यास कचरतात. शासनाने विभागाच्या औद्योगिक विकासाच्या दृष्टिने त्वरीत लक्ष घालणे आवश्यक आहे. उद्योजकांना देय असलेली सबसिडी रक्कम 1991 पासून ब-याच जिल्हात प्रलंबीत आहे. ही रककम रु.35 कोटी असून शासनाने ती त्वरीत द्यावी.

‡तर औद्योगिक विकास प्रकल्प

1. देवगिरी इलेक्ट्रानिक व्हॅली.

इलेक्ट्रॉनिक क्षेत्रातील आधुनिक तंत्र–ाानावर आधारित मराठवाडयात उद्योग आणावेत. औरंगाबाद जिल्हयात दौलताबाद (कागजीपूरा) येथे औद्योगिक वसाहत निर्माण करण्याचा प्रकल्प अहवाल 1986 मध्ये शासनास सादर केला. यासाठी केंद्र शासनाचे या विभागाचे प्रमुंख व नामवंत शास्त्र–ा यांनी स्थळास भेट देऊन प्रस्तावित प्रकल्पाची संपूर्ण छाननी करुन त्यास पाठिंबा दिला. राज्य शासनाकडून अद्याप प्रतिसाद मिळालेला नाही. वैधानिक विकास मंडळाने 1995-96 च्या वार्षिक योजनेत पूर्वीचा प्रकल्प अहवाल अद्यावत करण्यसाचे दृष्टीने रु. दहा लक्ष तरतूद केली आहे व हा प्रकल्प तात्काळ कार्यान्वित करण्याची शासनाने तजवीज करावी.

2.सेंट्रल लेदर इंस्टिटयुट (सी एल आर आय) व सेंट्रल इंस्टिटयुट ऑफ प्लॅस्टिक

वरील दोन संस्था मराठवाडयात स्थापन करण्यासंबंधी शासनाच्या उद्योग विभागाकडे प्रस्ताव सादर केलेले आहेत. हे प्रस्ताव शासनाने तात्काळ मंजूर करावेत.

3. <u>**औरंगाबाद येथे कायम स्वरुपी औद्योगिक प्रदर्शन केंद्र**</u>

´Ö¸ÖšüÖÖ›ü¾ÖÖ›üµÖÖ»Ö †Ø•ÖšÖ-¾Ö¹ýôÖ Ãाारख्या ख्यातनाम पर्यटन स्थानांमुळे आंतरराष्ट्रिय अभ्यागत मोठया प्रमाणात येतात. केंद्र शासनाच्या आंतरराष्ट्रीय व्यापार प्रदर्शन प्राधिकरणाने औरंगाबाद केंद्रास पसंती दर्शविली. या प्रदर्शन केंद्राव्दारे मराठवाडयास औद्योगिक उत्पादनात आवश्यक ते तांत्रिक मार्गदर्शन व आंतरराष्ट्रीय बाजारपेठेची ओळख होऊ शकेल. शासनाने हा प्रस्ताव गंभीरपणे मंजूर करावा.

6. <u>**पर्यटन विकास**</u>

´Ö¸ÖšüÖÖ›ü¾ÖÖŸÖ †Ø•ÖšÖ - वेरुळ यासह मोंठी पर्यंटन स्थळे आहेत मात्र ती अविकसित आहेत. †Ø•ÖšÖ - वेरुळ बाबत जपान सरकारच्या कर्ज सहाय्यतेवर विकास योजना नुकत्याच सुरु होत आहेत. त्यांचे नियोजन शास्त्रिय पध्दतीने करुन अपेक्षित परिणाम व्हावे असे मंडळास वाटते. आवश्यक तेथे प्रसिध्द / नामवंत वास्तु शिल्पकारांची मदत घ्यावी त्यायोगे आंतरराष्ट्रीय दर्जाच्या सेवा / ÃÖ×¾Ö¬ÖÖ पर्यटकांना मिळून पर्यटन उद्योगांचा व पर्यायाने स्थानिक जनतेचा जलद विकास होईल.

7. <u>**´Ö¸ÖšüÖÖ›ü¾ÖÖ›üµÖÖ»Ö प्रशासकीय यंत्रणा बळकटीकरण व मराठवाडयात महसूल आयुक्तांची यंत्रणा निर्माण करणे**</u>

ÃÖ¬ÖµÖÖ ¸Ö•ÖμÖÖŸÖ ÃÖ¾ÖÖÖŸÖ ´ÖÖšÖ ´ÖÆÃÖã»Ö ×¾Öभाग सात जिल्हयांचा औरंगाबाद येथे आहे. वास्तविक मागास विभागात जलद विकासासाठी योग्य आकाराचे जिल्हे, तालुके, उपविभाग आणि विभागीय मुख्यालय याबाबत राज्य शासनाचे कांही निश्चित धोरण आहे. त्यानुसार या महसुली विभागाचे विभाजन करावे. त्यायोगे सर्व प्रादेशिक कार्यालये प्रस्तावित मुख्यालयास ¤Ö‰ÚÖन सामान माणसास त्याच्या घराजवळच्या ठिकाणी न्याय मिळू शकेल. मराठवाडयात अनेक तालुके अत्यंत मोठया आकाराचे (200 गावांपेक्षा जास्त) आहेत. त्यांची पुनर्रचना आवश्यक आहे. मराठवाडयात 18 नवीन तालुक्यांची त्वरीत निर्मिती करुन तेथे तालुका पातळीवरील सर्व शासकीय कार्यालये तसेच पंचायत समित्यां स्थापन कराव्यात.

8. <u>**मराठवाडयातील अपूर्ण सिंचन प्रकल्प**</u>

मराठवाडयातील सिंचन प्रकल्पास दर वर्षी अल्प प्रमाणात निधी उपलब्ध होत असल्यामुळे नंतर प्रकल्प रेंगाळत आहेत व त्यांच्या पूर्णत्वÖÃÖÖšß कामात वाढीमुळे निधी अपूरा पडतो. मराठवाडयातील पांच मोठे प्रकल्प 1968,1976-77 ´Ö¬µÖ ´Ö•Öã¸ü –ालेले आहेत व आता त्याच्या पूर्णत्वासाठी 905 कोटी रुपये निधीची आवश्यकता आहे. यांतील धरणाचे काम पूर्ण –ाले असून कालव्यांची कामे अपूर्ण राहिलेली आहेत. त्यामुळे उपलब्ध पाण्याचा साठा वापरता येत नाही. शासनाने कालबध्द कार्यक्रम ठरवावा व पुरेसा निधी तांतडीने उपलब्ध करुन द्यावा.

9 <u>**जायकवाडी सिंचन प्रकल्पाची सिंचन क्षमता कमी होत असलेबाबत**</u>

जायकवाडी प्रकल्प हा मराठ¾ÖÖडयास वरदायी असल्यामुळे आता खालील कार्यवाही तांतडीने करण्यात यावी.

1. जायकवाडी धरणाच्या पाणलोट क्षेत्रात खो-यातील नाशिक, अहमदनगर जिल्हयातील जे सिंचन प्रकल्प सुरु –ालेले नाहीत ते त्वरीत बंद करावेत व ज्यांचे नुकतेच काम सुरु केले आहे ते अत्यंत ´ÖµÖÖ×¤üŸÖ šü¾ÖÖ¾ÖêŸÖ.

2. उच्च अधिकार मंडळ नेमुन जायकवाडी प्रकल्पाची सिंचन क्षमता समूळ संकल्पनेच्या जवळपास आणण्यासाठी संपूर्ण पाहाणी करुन पाणी वापर0¾0¸ योग्यते नियंत्रण ठेवावे. तसेच उपसा सिंचन योजनेव¸ देखील काटेकोर नियंत्रण ठेवावे.

3. उपलब्ध पाण्याचा जास्त वापर करण्याच्या दृष्टीने जायकवाडी योजनेच्या लाभक्षेत्रात करण्याच्या योजनांना प्राधान्य देणे Ƶµ ²0²0ß Ÿ¾0¸ßŸ0 ¯0Æ0¾µ0Ÿ0.

10. रस्ते विकास

´0¸0Šवाडयातील रस्ते विकासाचा अनुशेष मोठा आहे. राज्य महामार्ग अपूर्ण व असमाधानकारक अवस्थेत आहेत. त्यांची कामे निधी अभावी दीर्घकाळ रेंगाळत पडली आहेत. औरंगाबाद विभागाचे मुख्य अभियंता, सार्वजनीक बांधकाम विभाग औरंगाबाद यांनी वाहतूक क्षेत्रातील गरजांचा अभ्यास करुन रुपये 2100 कोटी खर्चाच्या रस्ते विकास आराखडयास निधीची उपलब्धता लक्षात घेता सन 2011 पर्यंत पूर्ण करण्यात यावा मात्र त्या दृष्टीने निधी दरवर्षी नियमीतपणे मिळणे आवश्यक आहे.

11. परळी वैजनाथ-²0ß› -अहमदनगर रेल्वे मार्गाचा केंद्रीय अर्थसंकल्पात समावेश करणे बाबत

Ã0¤¸ ¸»¾0 मार्गाचे स¾0क्षण दिर्घ काळापुर्वीच पूर्ण –ालेले आहे. परंतू अद्यापही त्यास केंद्र ¿0सनाकडून मंजूरी मिळालेली नाही. याबाबत हा प्रकल्प त्वरेने पूर्ण करुन मराठवाडयातील मागास विभागाच्या विकासास चालना देण्यासाठी या प्रकल्पास प्राधान्याने व्यापक लक्ष घालून हा प्रकल्प मंजूर करावे0 अशी पंतप्रधानांना विनंती करण्यात येत आहे.

वार्षिक अहवाल- 1995-96

1. औरंगाबाद महसूल विभागाचे विभाजन करुन नवा महसूल विभाग निर्माण करणे. या योगे प्रशासन अधिक लोकाभिमुख होईल. या माग00Ã0 विभागातील विकास कामांना जास्त प्राधान्य व चालना मिळू शकेल. राज्याच्या इतर भागांच्या तुलनेने औरंगाबाद महसूल विभाग मोŠ0 असल्याने व प्रादेशिक विभाग प्रमुख औरंगाबाद येथे असल्याने सात जिल्हावार नियंत्रण सध्या परिणामकारक नाही. विकास निधी योग्यरित्या, वेळेतच खर्च होण्यासाठी देखरेख पुरेशी होत नाही. राज्यात अमरावती, नासिक हे महस0»0 विभाग अस्तित्वात आले आहेत. त्याच धर्तीवर मराठवाडयास न्याय मिळावा. त्याचप्रमाणे परभणी जिल्हयाचे विभाजन करुन हिंगोली हा नवा जिल्हा निर्माण व्हावा आणि अकरा नवीन तालुक्यांच्या निर्मीतीचा निर्णय व्हावा.

2. मराठवाडयात शासकीय दूध योजना पुरेशा साठवण क्षमत †³00¾0ß ¤¸¸0•0 Æ•00¸0 ×»0™¸ ¤¬0 शेतक-यांकडून खरेदी करण्याचे नाकारते. तसेच मोठया प्रमाणावर वाहतूक खर्च करुन शासन दूध मराठवाडयातून मध्यप्रदेश व दिल्ली येथे पाठ ×¾0Ÿ0. µ00Ã00Šß ´0¸0Š¾00›µ00Ÿ0 एक ¤¬0 भुकटी प्रकल्प शासनाने उभा करावा.

3. मराठवाडयात डेअरी सायस कॉलेज शासनाने मंजूर करुन भुमिपुत्रांना दुग्ध विकासांतील आधुनिक Ÿ0¡0–ान द्यावे.

4. ´0¸0Š¾00›µ00त पशुधन मोठे असल्याने शेतक-यांना आधुनिक तंत्र–ानाचा फायदा मिळावा म्हणून पशु वैद्यकीय विद्यापीठ विभागात स्थापन व्हावे.

5. †ß•0Š0-वेरुळ परिसर विकासासाठी जपान शासन सहाय्यित योजना सध्या कार्यान्वित आहे. मात्र प्रगती बंद आहे. या योजनेच्या नियोजनात व अंमलबजावतीत वैधानिक विकास मंडळाचा सहभाग सक्रीय असावा.

6. महाराष्ट्र उद्योजकता विकास केंद्र औरंगाबाद (एम सी ई डी) या शासनाच्या स्वायत्त संस्थेकडून सुशिक्षित बेराजगारांना स्वयंरोजगारासाठी, स्वतःचा लघु उद्योग उभारण्यासाठी शास्त्रशुध्द प्रशिक्षण

x¿Öx²Ö¸ü †»¯Ö¤ü¸ÖŸÖ घेतली जातात. मराठवाडयातील सुशिक्षित बेरोजगारांचा भीषण प्रश्न लक्षात घेता संस्थेस खास आर्थिक सहाय्य देऊन अशी प्रशिक्षण शिबीरे गरजू मागास भागात आयोजित करुन तेथील एमआयडीसी मधील अनेक रिकाम्या प्लॉट्सवर छोटे उद्योग कसे उभे राहतील याचा विचार करावा. त्यामुळे ग्रामीण भागातील स्थानिक रोजगारीचा प्रश्न अंशतः सुटू शकेल.

7. मराठवाडयासारख्या मागास भागातील सर्व तालुके (अ, ब, क वर्गवारी सोडून) ड +–ोनमध्ये औद्योगीक सवलतीसाठी जाहीर करणे, त्यायोगे सध्याच्या मुक्त औद्योगिक, आर्थिक धोरणामुळे नवीन उद्योजक या मागास भागात जास्तीत जास्त आर्थिक सवलतीमुळे (ड+ –ोंनच्या) आकर्षितÖ ÆÖÖŸÖß»Ö.

8. औरंगाबाद विभागासाठी सार्वजनिक बांधकाम विभागास नेहमीपेक्षा जास्त निधी 1995-96 ´Ö¬µÖ ˆ¯Ö»Ö²¬Ö –ााला असून तो वेळेवरच योग्यरित्या खर्च करण्याच्या दृष्टीने अ) उपअभियंता,कार्यकारी अभियंता, अधिक्षक अभियंता यांच्या कामांच्या मंजूरींच्या आर्थिक व प्रशासकीय अधिकारात भरीव वाढ करणे त्यामुळे निर्णय विनाविलंब होऊन कामे वेळेतच पूर्ण होतील. ब) मोठया प्रमाणावर कामे मंजूर –ाल्याने व विभागाने सार्वजनिक बांधकाम विभागाचे बजेट (अनुशेष + बिगर अनुशेष + नॉन प्लॅन + ‡´ÖÖ¸üŸÖß) Æü µÖÖ ¾ÖÂÖÖÃÖÖठी सुमारे 200 कोटीपेक्षाहि जास्त –ाल्याने या विभागात एक अतिरिक्त मुख्य †×³ÖµÖÓŸÖÖ व तीन अधिक्षक अभियंत्याची कार्यालये व आवश्यक डिव्हीजन निर्माण करणे अत्यंत आवश्यक †ÖÆü.

वार्षिक अहवाल- 1996-97

¸Ö•यपालांनी नेमुन दिलेल्या संदर्भ कक्षेप्रमाणे वरील समितीने विकासातील विभागीµÖ संतुलन साधण्यासाठी उपाय व विकÖÃÖÖÃÖÖ“µÖÖ ÃÖÖÃÖÖ¬Öनांच्या समन्यायी वाटपासाठी खालील प्रमाणे शिफारशी केल्या आहेत

1.यथार्थदर्शी योजना तयार करणे व मागास जिल्हयासाठी विकास धोरण निश्चित करणे

2.वित्तीय साधनांचे समन्यायी वाटप राज्यांच्या वार्षिक योजनेत 15 टक्के तर ŸÖ 17 मागास जिल्हयासाठी राखून ठेवणे व उर्वरित तरतूद लोकसंख्येच्या प्रमाणात मराठवाडा, विदर्भ व उर्वरित महाराष्ट्रास वाटप करणे.

3.जिल्हयात तरतूदीचे वाटप 50 टक्के लोकसंख्या व 50 टक्के मागासपणाच्या प्रमाणात करणे

4.शासनाच्या विचाराधीन असलेल्या परांÖजपे समितीच्या शिफारशीनुसार निधी वाटपाचे सूत्र अंमलात आणावे. तसेच राज्य संकोष निधीचे वाटपाबाबतही त्या शिफारशी अंमलात आणाव्यात.

5.ÃÖÖ×´ÖŸÖß“µÖÖ ×¿Ö±üÖ¸ü¿Ößü 1997-98 पासून लागू कराव्यात व पुढे 15 वर्षे लागू करणे.

याशिवाय संतुलीत विकासासाठी खात्या खात्यातून करावयाच्या कार्यवाहीसंबंधी खालील शिफारशी खातेवार ´ÖÖÓ›ü»µÖÖ †ÖÆेŸÖ.

†) प्रशासनाचे बळकटीकरण **²Ö)** कर्मचारी वर्गाचे प्रमाणीकरण **क)** मागास जिल्हयात कृषी व संलग्न व्यवसायाचा जलद विकास **›ü)** कृषी मजुरांना काम व त्यांच्या राहणीमानात सुधारणा करणे **‡)** कृषी क्षेत्रात सहकार चळवळ मजबूत करणे **‡)** ´Ö¸üÖŠü¾ÖÖ›üµÖÖŸÖß»Ö 375, ×¾Ö¤ü³ÖÖŸÖß»Ö 51 ¾Ö ˆ¾Ö×¸üŸÖ ´ÖÆüÖ¸üÖÂ™Òüतील 8 अशा एकूण 434 माजी माध्यमिक शाळांचे (सध्या जि. ¯Ö. नियंत्रणाखालील) शैक्षणिक ¤ü•ÖÖÔ वाढविणे **ˆ)** मागास जिल्हयात नवीन उद्योग होण्याकरिता 10 टक्के सबसिडीची व्यवस्था करणे **‰ú)** ØÃÖ“Öन प्रकल्पांची कमी होत असलेली सिंचन क्षमता वाढविणे **‹)** आंतरराज्यीय नदी खो-µÖÖŸÖß»Ö पाण्याचे वाटप **‹)** मराठवाडयात नवीन महसुल विभागाची स्थापना **†Öê)** मोठया तालुक्यांचा आकार कमी होण्याकरिता नवीन तालुक्यांची निर्मिती

6. Æü×•Ö¸üÖ - नांदेड - नागपूर प्रस्तावित गॅस पाईप लाईन प्रकल्प

´Ö¸üÖŠü¾ÖÖ›üÖ औद्योगिकदृष्टया अत्यंत मागासलेला असून अधिकांश जनता शेती व्यवसायावर अवलंबून आहे. पर्जन्यमान अल्प असलेल्या या भागात कोरडवाहू शेतीशिवाय पर्याय नाही. मरावाडयातील जनतेची

ही कोंडी फोंडण्यासाठी एखादा मोठा औद्योगीक प्रकल्प उभा राहणे गरजेचे आहे. हाजिरा-नांदेड-नागपूर गॅस प्रकल्प हा असाच एक महत्वाकांक्षी प्रकल्प असुन मरावाडयासारख्या मागास भागाच्या विकासास क्रांती घडवून आणणारा आहे.

Ã´¸¡ 1000 Ÿ 1200 कि मी लांबीच्या या प्रस्तावित गॅस पाईप लाईन पैकी अंदाजे 65 टक्के पाईप लाईन महाराष्ट्राच्या तिनही भागातून (उर्वरित महाराष्ट्र, मराठवाडा व विदर्भ) प्रस्तावित केली आहे. मुंबई जवळच्या समुद्रातून उपलब्ध होणारा गॅस पाईप लाईनव्दारे देशात अनेक ठिकाणी पोचविला जातो. गुजरात मध्ये हाजीरा येथून हा गॅस पाईप लाईनव्दारे धुळे, नंदूरबार, चाळीसगांव मार्गे औरंगाबाद, बीड, जालना, परभणी, न¤›¡, यवतमाळ वर्धा व नागपूरकडे वळवून पाईपलाईनच्या मार्गावर गॅसवर आधारित उद्योग खत कारखाने, विद्युत प्रकल्प कोठेही उभारता येऊन विकासाची नवीन दालने तथा रोजगाराच्या संधी निर्माण होऊ शकतील.

महाराष्ट्र शासनाने या प्रकल्प अहवालाच्या अद्यावतीकरणासाठी रु.5.00 लाख 1996-77 करिता मंजूर केले आहेत. मराठवाडा वैधानिक विकास मंडळ तथा मराठवाडा विकास महामंडळ, औरंगाबाद यांनी दिल्ली येथील भारत सरकारच्या इंजिनिअर्स इंडिया लिमीटेड या उपक्रमाच्या अधिका-µ¿ß अद्यावतीकरणाबाबत सखोल चर्चा केली.

वार्षिक अहवाल- 1997-98

1.Æ×•¸ - नांदेड - नागपूर प्रस्तावित गॅस पाईप लाईन प्रकल्प सुरु करणे
2.निम्न दुधना मोठे पाटबंधारे प्रकल्पास चालना देणे
3.सुशिक्षित बेरोजगारांसाठी बीज भांडवल सहाय्य देणे
4.शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय औरंगाबाद येथे सी टी स्कॅन सुविधा पुरविणे
5.मराठवाडयात प्रत्येक तालुक्यात औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था सुरु करणे
6.मराठवाडयातील दुग्ध व्यवसाय विकासास चालना देणे

वार्षिक अहवाल- 1998-99

1. मराठवाडयातील माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षणातील शैक्षणिक व प्रशासकीय त्रुटी आणि अडचणीं दूर करणे 2.मराठवाडयात कृषी उत्पन्न दुप्पट करण्यासाठी भविष्यवेधी नियोजन करणे
3.गोदावरी खोरे विकास महामंडळात मराठवाडा वैधानिक विकास मंडळास प्रतिनिधßŸ¾ मिळणे आवश्यक आहे.
4.कृष्णाखो-यात मोडणा-µ मराठवाडयातील कांही भागास कृष्णा खो-यातील पाणी मिळणे आवश्यक †Æ.
5.Ÿ¯ß खोरे विकास महामंडळाच्या क्षेत्रात मोडणा-या मराठवाडयातील भागास सिंचनाच्या सुविधा उपलब्ध होण्याकरिता पाण्याचे व्यवस्थापन होणे आवश्यक आहे.

वार्षिक अहवाल- 1999-2000

1.Æ×•¸ - नांदेड - नागपूर प्रस्तावित गॅस पाईप लाईन प्रकल्प सुरु करणे

2.मराठवाडयात कृषी उत्पन्न दुप्पट करण्यासाठी भविष्यवेधी योजना राबविणे तसेच सिंचन क्षेत्र वाढविणे, विहीरींची संख्या वाढवून क्षेत्र वाढविणे व यासाठी पाहिजे तेव्ढया पंपास वीज मिळवून देणे ×¾हीरींची क्षमता वाढावी म्हणून मोठया प्रमाणावर जलसंधारण कार्यक्रम राबविणे,

वार्षिक अहवाल- 2000-2001

1.निसर्गदत्त वनौषधींचे जतन/संवर्धन करणे 2. ÆÖ×•Ö¸Ö - नांदेड - नागपूर प्रस्तावित गॅस पाईप लाईन प्रकल्प सुरु करणे

वार्षिक अहवाल- 2001-2002

1.सिंचन क्षेत्रातील मराठवाडयाचा अनुशेष:-

मराठवाडा वैधानिक विकास मंडळाने सिंचन क्षेत्रातील अनुशेष दूर करण्यासाठी सतत पाठपुरÖ¾ÖÖ केल्यानंतर औरंगाबाद, जालना, बीड व उस्मानाबाद जिल्हयामध्ये अनूशेष निर्मुलनासाठी सिंचन क्षमता उपलब्ध नसल्याचे मंत्रालय स्तरावरील पाटबंधारे विभागाने राज्यपाल कार्यालयास कळविले होते. त्यÖ¾Ö¸¡Ö मंत्रालयाची याबाबतची धारणा कशी चुकीची आहे, याबाबत मंडळाने आंकडेवारीसह राज्यपाल कार्यालयास पटवून दिले. कोणत्याही प्रदेशाची अथवा जिल्हयाची सिंचन क्षमता तेथील पाण्याची उपलब्धता, पाणी वापरण्याचे धोरण व निरंतर बदलणा-या प्रगत तंत्र–ाानावर अवलंबून असते. तेव्हा विशिष्ट काळामध्ये परिगणित केलेली अंतिम सिंचनक्षमता त्या पुढील कालावधीमध्ये कधीच स्थिर दिसून येत नाही हे खालील उदाहरणावरुन स्पष्ट ÆÖêŸÖê.

अ क्र	कमीशनचे नांव	सिंचन क्षमता
1	बर्वे कमिशन 1962	52.61 लक्ष हेक्टर अंतिम सिंचन क्षमता
2	पाटबंधारे खाते 1979	61.93 लक्ष हेक्टर अंतिम सिंचन क्षमता
3	निर्देशांक व अनुशेष समिŸÖß 1994	66.97 लक्ष हेक्टर अंतिम सिंचन क्षमता
4	पाटबंधारे खाते 1994	71.05 लक्ष हेक्टर अंतिम सिंचन क्षमता
5	महाराष्ट्र जलसिंचन आयोग 1999	85.00 लक्ष हेक्टर अंतिम सिंचन क्षमता

ÃÖÖ»ÖÖ¯Ö¸¡Ö ×•Ö»ÆµÖÖ“ÖÖß ¯Ö¾ÖÖáची सिंचनक्षमता 30 टक्के होती, ती कृष्णा खोरे महामंडळ स्थापनेनंतर 41 टक्के –ाली. उस्मानाबाद जिल्हयामध्ये पाटबंधारे खात्याने पुर्वी 12 टक्के सिंचन क्षमता गृहीत धरली होती व सर्वेक्षण करण्यासाठी जागा नाही असे 1986 साली सुचीत करण्यात आले होते. कृष्णा खोरे पाणी वाटपामुळे उस्मानाबाद जिल्हयाची सिंचन क्षमता 30 टक्केच्या जवळपास पोचली आहे. तेव्हा औरंगाबाद, जालना, बीड व उस्मानाबाद जिल्हयामध्ये सिंचन क्षमता उपलब्ध नाही असे पाटबंधारे विभागाचे म्हणणे कसे निराधार आहे हे मंडळाने दाखवून दिले.

मराठवाडा विभागातील सिंचन खात्याची खर्च करण्याची क्षमता कमी असल्याने अनुशेषांतर्गत निधी खर्च होऊ शकणार नसल्याचे मंत्रालयीन स्तरावरील पाटबध्ाारे विाागाचे म्हणणे होते. याउलट उर्वरित महाराष्ट्रामध्ये अनेक प्रकल्प सेल्फवर असल्याने त्या भागाची खर्च करण्याची क्षमता जास्त आहे. पर्यायाने उर्वरित महाराष्ट्राला जास्तीचा निधी देण्यात आल्याचे पाटबध्ांरे खात्याने स्पष्ट केले.

सिंचन क्षेत्रासाठी योजनांतर्गत निधीचे वितरण करतांना अनुशेषांतर्गत व गैरअनुशेषांतर्गत निधी असे वर्गीकरण न करता सर्व निधीचे एकत्रित वितरण प्रादेशिक मागासलेपणा, लागवडीखालील क्षेत्र व ग्रामीण लोकसंख्या विचारात घेऊन करण्यात यावे असे मेंडळाने सुचविले आहे. त्या करिता सिंचन क्षेत्रासाठी निधरीचे वाटप खालील सुत्राच्या आधारावर करण्यात यावे अशी मंडळाने जोरदार शिफारस केलेली आहे.

1.	ग्रामीण लोकसंख्या	25 टक्के
2	लागवडीखालील एकूण क्षेत्र	25 टक्के
3	अनुशेषांतर्गत मागसलेपणा	50 ™क्के

वरील सुत्राची अंमलबजावणी करतांना मंडळाने खालील बाबी स्पष्ट केलेल्या आहेत.

†) जिल्हयातील सिंचन क्षेत्रातील अनुशेषाला अनुशेषांतर्गत मागासलेपणा समजावे व जिल्हयातील प्रकल्पांचे अनुशेष व गैरअनुशेष असे वर्गीकरण काढून टाकण्यात यावे. सर्व सिंचन प्रकल्पांचा एकत्रित विचार करण्यात यावा.

²Ö) अनुशेष असलेल्या जिल्हयातील सर्व प्रकल्प अनुशषांतर्गत प्रकल्प समजण्यात यावे.

क) ×•Ö»ÆµÖÖÃÖÖŠß ×¾ÖŸÖारित केलेल्या निधीचा विनियोग प्राथम्याने सिंचनाचा अनुशेष दूर करण्यासाठीच करण्यात यावा. कांही अपरिहार्य कारणास्तव संदर्भ वर्षामध्ये त्या जिल्हयात निधि खर्च होऊ शकत नसेल तर लगतच्या जिल्हयामध्ये किंवा त्याच प्रादेशिक विभागातील इतर जिल्हयामध्ये खर्च करण्याची अनुमती असावी.

›) अर्थसंकल्पित आणि अर्थसंकल्पीत न होणारा सर्व विभाज्य निधी एकत्रित करुन त्यांचे उपरोक्त सुत्राच्या आधारावर प्रादेशिक विभागनिहाय वितरण करण्यात यावे. आंतरराज्य प्रकल्पासाठीसुध्दा याच पध्दतीचा अवलंब करावा.

2. एकत्रितपणे रोखे उभारण्यासाठी मंडळाची शिफारस :-

राज्यातील वेगवेगगळया सिंचन महामंडळाना शासकीय अनुदाना व्यतिरिक्त रोख्याव्दारे निधी उभारण्यास शासनाने परवानगी दिलेली आहे. आतापर्यंतच्या अनुभवावरुन असे दिसुन आले आहे की, मराठवाडयासारख्या मागासलेल्या भागातील सिंचन महामंडळांना रोखे उभारणीमध्ये फारच अल्प प्रतिसाद मिळालेला आहे. याउलट उर्वरित महाराष्ट्रातील सिंचन महामंडळांना रोखे उभारणीमध्ये अत्यंŸÖ चांगलाी प्रतिसाद मिळालेला आहे. मराŠवाडयासारख्या अविकसित भागातील सिंचन महामंडळांना रोखे उभारणीमध्ये अल्प प्रतिसाद मिळात असल्यामुळे सिंचन विषयक विकास कामे पुर्ण करण्यासाठी आवश्यक निधी उभा करणे त्यांना शक्य होत नाही. त्यामुळे राज्यातील सर्व सिंचन महामंडळासाठी एकत्रितपणे रोखे उ³ÖÖरणी करावी व प्रत्येक प्रादेशिक वि³ÖÖगÖमधील सिंचन महामंडळांना त्यांच्या न्याय्य वाटयानुसार रोख्यांतर्गत प्राप्त –ाालेल्या निधीचे वितरण सिंचनाच्या नव्या सुत्राप्रमाणे करण्यात यावे अशी मंडळाने शिफारस केलेली आहे.

3. मराठवाडा कृष्णा प्रक»¯Ö :-

दिनांक 1 फेब्रुवारी 2000 च्या राज्य मंत्रीमंडळाच्या बैठकीमध्ये कृष्णा खो-µÖÖŸÖß»Ö मराठवाडयासाठी उपलब्ध होणा-या पाण्याचे नियोजन तांतडीने करुन, ते प्रकल्प 2000-2001 ´Ö¬µÖ ÃÖ¹ करण्यात येतील, असा निर्धय घेण्यात आला होता. मराŠ¾ÖÖ›µÖÖÃÖÖŠß 21 † ‘Ö ±Ãú पाणी उपलब्ध करण्याचा निर्णय सुध्दा शासनाने घेतला होता. शासनाने घेतलेल्या निर्णयावर अद्याप कोणतीही अंमलबजावणी केली गेली नसल्यामुळे, मराठवाडा वैधानिक विकास मंडळाने मराठवाडयातील कृष्णा प्रकल्पाचे काम तात्काळ सुरु करण्याबाबत व प्रकल्पाचा कालबध्द कार्यक्रम तयार करुन प्रकल्प लवकर पूर्ण करण्यात यावे अशी शासनाला विनंती करण्यात आली आहे.

4. नार, पार, दमणगंगा नद्यांचे पाणी गोदÖवरी खो-µÖÖŸÖ वळवणे:-

नार, पार, दमणगंगा या पश्चिमी वाहिनी नद्यांचे पाण्याच्या उपलब्धतेबाबत सर्वेक्षण करण्याचा शासनाने निर्णय घेतला होता. त्याप्रमाणे सर्वेक्षण पूर्ण होऊन हया नद्यांव्दारे 60 अ घ फु पाणी उपलब्ध होत असल्याचे कळते, तथापि हया नद्यांचे पाणी पूर्वेकडे आणणे आर्थिक दृष्टया अव्यवहार्य असलयाचे मंडळाला कळले. उर्ध्व गोदावरी खोरे पाण्याच्या त्रुटीचे क्षेत्र असल्यामुळे व पैठण धरणाच्या वरच्या क्षेत्रात अनु–ोय प्रमाणापेक्षा जहास्त पाणी अडविण्यात आल्यामुळे, गरज भासल्यास आर्थिक मापदंड शिथिल करुन हया नद्यांचे पाणी गोदावरी खो-यांमध्ये वळविण्याबाबत मंडळाने शासनाकडे जोरदार पाठपुरावा केला.

5. तापी खो-यातील पाण्याचे मराठवाडयासाठी समन्यायी वाटप:-

ŸÖÖ¯Öß खो-µÖÖŸÖß»Ö ´ÖÆÖराष्ट्राचे पाणी 326.26 अ घ फु आहे. अशी पाटबंधारे वििाागाची माहिती आहे. तापी खो-यातील पाणलोट क्षेत्र 2.8 टक्के आहे. तरी समन्यायी पध्दतीने मराइवाडयास 9.1354 अ घ फु पाणी मिळणे आवश्यध्क आहे. याबाबत शासनाने अद्याप कोणताही निर्णय घेतलेला नाही असे मंडळास कळले आहे. तेव्हा तापी खो-यातील मराठवाडयाच्या पाण्याच्या न्याय्य वाटयासाठी तापी खोरे सिंचन महामंडळास योग्य ते निर्देश देण्याबाबत मंडळाने शासनाकडे जोरदार पाठपुरावा केलेला आहे. तसेच तापी खो-यातील मराठवाडयाचा भाग तापी खोरे सिंचन महामंडळाकडे किंवा गोदावरी मराठवाडा सिंचन महामंडळाकडे देण्यात यावा अशीही शिफारस मंडळाने केलेली आहे.

6. केंद्रिय जलविकास आयोगाने तयार केलेला जलसिंचनाचा नकाशा बदलण्याबाबत:-

केंद्रिय जलविकास आयोगाने सिंचनाच्या संदर्भात देशातील निरनिराळया नद्यांच्या खो-µÖÖŸÖß»Ö ¯Öाण्याची उपलब्धता दर्शविणारा नकाशा तयार केलेला आहे. त्यामध्ये गोदावरी खोरे उगमापासून ते मुखापर्यंत एकच खोरे असल्याचे विचारात घेऊन या खो-याला विपुल अतिरिक्त पाण्याचे क्षेत्र घोषीत केलेले आहे. अतिरिक्त पाण्याचे क्षेत्र घोषीत केल्यामुळे गोदावरी खो-यातील पाणी इतर भागात वळविण्याचे प्रस्तावित आहे असे मंडळाला समजले आहे.

वास्तविक महाराष्ट्रातील उर्ध्व गोदावरी खासेरी पाण्याच्या त्रुटीचे क्षेत्र आहे. वैनगंगा नदी गोदावरीला मिळाल्यानंतर मात्र गोदावरीमध्ये विपुल पाणी असते. त्यामुळे महाराष्ट्र शासनाने गोद¾Ö¸ß खा-µÖÖ“ी उर्ध्व व निम्न गोदावरी असे दोन प्रभाग करण्यास राÂ™ßµÖ जलविकास आयोगाला भाग पाडावे अशी विनंती शासनाकडे केलेली आहे. त्यामुळे इतर भागातील पाणी मराŠवाडयात वळविणे सुकर ÆÖ‡»Ö †ÃÖÆß ¿ÖÖसनाच्या नजरेस आणून देण्यात आलेले आहे. यावर तात्काळ कार्यवाही करण्यासाठी मंडळाव्दारे शासनास विनंती करण्यात आलेली आहे.

7. औरंगाबाद येथे इंडियन इंस्टिटयुट ऑफ इंफर्मेशन टेक्नॉलॉजीची स्थापना करणे :-

औरंगाबाद येथे इंडियन इंस्टिटयुट ऑफ टेक्नॉलॉजीची स्थापना करण्यासाठी मंडळाने भारत सरकारकडे सतत पाठपुरावा केलेला आहे. भारत सरकारने नुकतेच औरंगबाद य£Ö ÃÖÖ±™¾Ö†¸ टेक्नॉलॉजी पार्कची स्थापना केली आहे. येथे निर्माण होणा-या सॉफटवेअरची परदेशात निर्यात सुध्दा ÃÖ¹ý –ÖÖ»Ö»Öß †ÖÆ.

औरंगाबाद येथे चार सुसज्ज अभियांत्रिकी महाविद्यालये आहेत. तस֓Ö ÃÖÖ±™¾Ö†¸¡ डेव्हलपमेंटमधील पर्याप्त मनुष्यबळसुध्दा उपलब्ध आहे. परंतु पदव्युत्तर अभ्यासक्रम, पीएचडी अभ्यासक्र´Ö येथे उपलब्ध नसुन इंफर्मेशन टेक्नॉलॉजीमधील एकही संशोधन येथे कार्यरत नसल्यामुळे ÃÖÖ±™¾Ö†¸¡ निर्मितीमधील अपेक्षित गुणवत्ता मिळू शकत नाही. औरंगाबाद येथे इंडियन इंस्टिटयुट ऑफ टेक्नॉलॉजीची स्थापना करण्याबाबत येथील जनतेची जोदार मागणी आहे. मंडळाने तसा प्रस्ताव ´ÖÆÖ¸ÖÂट्र शासन व भारत सरकारकडे सादर केलेला आहे. तरी महाराष्ट्र शासनाला विनंती करण्यात येते की, औरंगाबाद येथे इंडियन इंस्टिटयुट ऑफ टेक्नॉलॉजीची स्थापना करण्यासाठी भारत सरकारकडे प्रस्ताव पाठवून जोरदार पाठपुरावा करण्यात यावा.

वार्षिक अहवाल- 2002-2003

1. मराठवाडा विभागामध्ये परिचारिका महाविद्यालय सुरु करणे :

Š¸Ö¾Ö: वैद्यकीय शिक्षण क्षेत्रातील अनुशेषांच्या स्थितीचा अभ्यास केला असता, मराठवाडा विभागामध्ये परिचारिकांसाठी पदवीस्तरावरील अभ्यासक्रमाची सोय असलेले एकही महाविद्यालय नाही.

त्यामुळे मराठवाडयातील परिचारिकांसाठी पदवी स्तरावरील अभ्यासक्रमाची सोय असलेले एकही महाविद्यालय नाही. त्यामुळे मराठवाडयातील पात्र उमेदवारांना परिचारिका पदवीसाठी उर्वरित महाराÂ™ü किंवा विदर्भ येथील पचिारिका महाविद्यालयात प्रवेश घ्यावा लागतो. मराठवाडयाŸÖß»Ö ×¾ÖªÖ£µÖÖÃÖÖŠÖß ÆüÖ खर्चिक व गैरसोयीची बाब आहे. तेव्हा मेडिकल कौंन्सिल ऑफ इंडियाने मान्यता दिलेल्या मराठवाडयातील वैद्यकीय महाविद्यालयांचा विचार करुन औरंगाबाद येथील महाविद्यालयामध्ये 50 प्रवे¿Ö क्षमतेचे परिचारिका महाविद्यालय उघडण्यास परवानगी देण्यात यावी व त्यासाठी येणारा खर्च राज्य शासनाने करावा.

2. ´ÖÖ¸üŠ¾ÖÖ›üÖ - कृष्णा प्रकल्पाची कामे सुरु करणे :

Š¸üÖ¾Ö: दिनांक 9 एप्रिल 2002 रोजी ´ÖÖ. मुख्यमंत्री महोदयांनी मराठवाडा वैधानिक विकास मंडळासोबत आयोजित केलेल्या बैठकीमध्ये मराŠ¾ÖÖडा कृष्णा प्रकल्पाच्या सर्वेक्षणाचे काम त्वरित पूर्ण करण्यात यावे अशा सुचना मा. मुख्यमंत्री महोदयांनी पाटबंधारे विभागाला दिल्या होत्या. दरम्यानच्या 5 महिन्यांचे कालावधीमध्ये सर्वेक्षणाचे काम पूर्ण करण्यात आले असावे, अशी मंडळाची धारणा आहे. तेव्हा मराठवाडा कृष्णा प्रकल्पाच्या सर्वेक्षण अहवालाची प्रत मंडळास अभ्यासासाठी पाठविण्याबाबत पाटबंधारे विभागास विनंती करण्यात यावी तसेच पाटबंधÖ ×¾Ö³ÖÖगाने सर्वेक्षणाचे काम अद्यापही सुरु केलेले नसल्यास त्यामागची कारणे पाटबंधारे विभागाने हया मंडळास कळवावी.

3. जिल्हा विकास निधी वाटपाचे सुधारित सुत्र : ठराव : जिल्हा विकास निधी वाटपा संबंधी डॉ. परांजपे समितीने सुचविलेल्या सुत्रामध्ये थोडा फेरफार करुन राज्य नियोजन मंडळाने खालीलप्रमाणे सुधारित सुत्र स्विकृत करण्यात यावे असा निर्णय घेतलेला आहे व मान्यतेसाठी शासनास सादर केला आहे.

अ क्र	निकष	टक्केवारी
01	जिल्हयाची एकूण लोकसंख्या	40 टक्के
02	अनुसूचित जाती/जमाती व नवबौध्द यांची लोकसंख्या	10 टक्के
03	जिल्हयाचे क्षेत्र	30 टक्के
04	¤¸ü›Ö‡Ô ˆŸ¯ÖÖ®Ö	20 टक्के
	एकूण	100 टक्के

सदर सुत्रानुसार जिल्हा विकास निधीचे वाटप समन्यायी व आवश्यक विकास कामांना चालना ¤ेणारे तसेच मागास विभागासाठी लाभदायक ठरणारे आहे. तेव्हा राज्य नियोजन मंडळाने सदर सुत्र स्विकृत करुन ते मान्यतेसाठी शासनास सादर केल्याबद्दल मराठवाडा वैधानिक विकास मंडळाव्दारे राज्य नियोजन मंडळाचे अभिनंदन करण्यात येते.

4. नांदूर मधमेश्वर कालव्याचे पाणी मराठवाडयातील वैजापूर - गंगापूर या तालुक्यातील गावांना मिळण्याबात:-

Š¸üÖ¾Ö:- ´ÖÖ¸üŠ¾ÖÖ›üµÖÖŸÖील औरंगाबाद जिल्हयाती»Ö वैजापूर व गंगापूर या दुष्काळग्रस्त भागाचा विचार करुन बाहुली, भाम, मुकणे व वाकी या धरणातील पाणी नांदूर मधमेश्वर या जलदगती कालव्याव्दारे वैजापूर व गंगापूर तालुक्यामध्ये आणण्याचा प्रस्ताव यापुर्वीच शासनाने मंजूर केला आहे. सध्या तात्पुरती व्यवस्था म्हणून मुकणे धरणातील पाणी कोपरगांव तालुक्यामध्ये मुळ आराखडयात दर्शविल्यानुसार उपलब्ध करुन देण्यात यावे. नांदूर मधमेश्वर कालव्याची निर्मिती ही मुळ आराखडयानुसार उपरोक्त दोन तालुक्यासाठीच करण्यात आलेली आहे. सबब मुकणे धरण पूर्ण –ाले असल्यामुळे त्या धरणातील पाणी व बाहुली, भाम व वाकी ही तिनही धरणे बांधून पूर्ण –ÖÖ»यानंतर उपलब्ध होणारे पाणी वैजापूर व गंगापूर तालुक्याकरिता नांदूर मधमेश्वर या जलदगती कालव्याव्दारे उपलब्ध करुन ¤ेण्यात यावे.

5. मराठवाडयातील नांदेड रेल्वे विभाग आणि दक्षिण मध्य रेल्वेचे कार्यक्षेत्र मध्ये रेल्वे विभागाकडे वर्ग करणे:

Š¸Ö¾Ö: ´Ö¸ÖŠ¾ÖÖ›üµÖÖŸÖß»Ö धर्माबाद ते मनमाड व पूर्णा ते अकोला रेल्वेमार्ग दक्षिण - ´Ö¬µÖ ¸êü»¾Öê“µÖÖ अधिपत्याखाली कार्यरत असून दक्षिण मध्य रेल्वेचे विभागीय कार्यालय नांदेड येथे आहे. दक्षिण मध्य रेल्वेचा हा भाग व्यावहारिकदृष्टया मध्य ¸êü»¾Öेला जवळ व सोयीस्कर आहे. तेव्हा महाराष्ट्राच्या व्यापक हिताचा विचार करुन ´Ö¸ÖŠ¾ÖÖ›üयातील दक्षिण मध्य रेल्वेमार्ग आणि नांदेड येथील विभागीय कार्यालय ´Ö¬µÖ ¸êü»¾Öê –ÖÖनमध्ये समाविष्ट करण्यात यावी असा ठराव या मंडळाव्दारे पारीत करण्यात येतो.

<u>वार्षिक अहवाल- **2003-2004**</u>

1. केंद्र शासनाकडून विशेष अर्थ सहाय्यासाठी ´Ö¸ÖŠ¾ÖÖ›üµÖÖŸÖß»Ö †×ŸÖ¤ü×¸ü¦ü ×•Ö»ÆüµÖÖ“Öß ×¾Ö“ÖÖ¸ü करण्याबाबत:

Š¸Ö¾Ö:- ×¤ü. 21 जून 2003 च्या टाईम्स ऑफ इंडिया या इंग्रजी दैनिकातील बातमीनुसार मागासलेल्या ×²ÖÆüÖ¸ü, †Öê×¸üÃÖÖ व देशातील इतर मागास भागांना विशेष अर्थसहाय्य उपलब्ध करुन देण्यासाठी भारत सरकारव्दारे प्रस्तावि¾ÖŸÖ †ÖÆê. 1997 ´Ö¬µÖê गठित केलेल्या सर्मा समितीच्या अहवालाच्या आधारा¾Ö¸ü देशातील मागास भागासाठी आर्थिक सहाय्य उपलब्ध करुन देण्याचे केंद्र शासनाने ठरविले आहे. सर्मा समितीने सामाजिक व आर्थिक विकासाच्या समुचित निर्देशांकांच्या आधारावर देशातील 100 अतिदरिद्री जिल्हयाची निवड केली आहे.सर्मा समितिने त्यांच्या अहवालात मराठवाडयातील 8 Æß ×•Ö»ÆüµÖÖ“Öß देशातील अतिदरिद्री जिल्हयाचे यादीत समावेश केला आहे.

वृत्तपत्रातील उपलब्ध बातमीनुसार प्रथम टप्प्यामध्ये देशातील 25 अतिदरिद्री जिल्हयांना विशेष †£ÖÃÖÆüÖµµÖ ˆ¯Ö»Ö²¬Ö करुन देण्याचा केंद्र सरकारचा विचार आहे. मराठवाडयातील सर्वच जिल्हयांचा समावेश अतिदरिद्री जिल्हयांच्या यादीत करण्यात आल्याने मराठवाडयातील 8 ही जिल्हयांना केंद्र सरकारकडून विशेष विकास मंडळाव्दारे मा.राज्यपाल महोदयांना विनंती करण्यात येते.

´ÖÆÖ¸üÂÙ्र शासनाने नुकताच मानव - विकास - अहवाल 2000 प्रसिध्द केला आहे. मानव - विकास - निर्देशांकानुसार सुध्दा मराठवाडयातील 8 ही जिल्हें मानव - विकास - निर्देशांकाचे परिभाषेमध्ये अत्यंत गरीब जिल्हे असल्याचे दिसून µÖêŸÖê.

मानव विकास अहवाल 2000 च्या पृष्ट 131 वरील अभिप्रायानुसार महाराष्ट्रातील सर्व जिल्हयांमध्ये मराठवाडयातील जिल्हे अत्यंत मागासलेले असून या जिल्हयांचे मानव विकास निर्देशांक राज्यस्तरीय सरासरीपेक्षा कमी आहेत. राज्यस्तरीय सरासरी मानव विकास निर्देशांक 0.58 असून मराठवाडयातील सर्व जिल्हे यापेक्षा खाली असल्याचे दाखविण्यात आले आहे. जिल्हयाच्या मागासलेपणानुसार त्यांची नांवे खालीलप्रमाणे आहेत.

अ क्र	जिल्हयाचे नांव	मानव विकास निर्देशांक
1	जालना	0.27
2	नादेंड	0.37
3	उस्मानाबाद	0.38
4	परभणी	0.43
5	हिंगोली	0.43
6	»ÖÖŸÖã¸ü	0.47
7	²Öß›ü	0.47
8	औरंगाबाद	0.57

राज्य स्तरावरील निर्देशांक सरासरी -- 0.58

उपरोक्त तर्कानुसार केंद्र शासनाकडून उपलब्ध होणा-µÖÖ ×¾Ö¿ÖÂÖ †£Ö सहाय्यासाठी निवडण्यात येणा-µÖÖ 25 ×•Ö»ÆµÖÖ´Ö¬µÖ ´Ö¸ÖŠ¾ÖÖ›µÖÖŸÖß»Ö 8 Æी जिल्हयांचा समावेश करण्याबाबत विचार करण्यात µÖÖ¾ÖÖ.

2. मराठवाडयातील रेल्वेमार्गाचे दुÆरीकरण व विद्युतीकरण करणे :

Š¸Ö¾Ö :- मराठवाडा विभागातील परळी औष्णिक वीज केंद्राच्या विस्तारीकरणानंतर परळीक›। होणा-µÖÖ कोळश्याच्या वाहतुकीमध्ये सध्या अस्तित्वात असलेल्या एकमार्गी रेल्वेवरील प्रवासी गाडयांच्या वाहतुकीवर परिणाम होणार आहे. तेव्हा मुदखेड ते परभणी दरम्यानच्या एकेरी रेल्वेमार्गाचे दुहेरी मार्गात रुपांतर करणे अत्यंत आवश्यक असल्याचे मराठवाडा वैधानिक विकास मडळाला वाटते. त्याचप्रमाणे या विभागाच्या भविष्यकालीन प्रगतीसाठी आणि मनमाड - सिकंदराबाद रेल्वेमार्गावरील नजिक“µÖÖ काळातील अतिजलद गाडयांची वर्दळ विचारात घेता मनमाड ते सिकंदराबाद रेल्वे मार्गाचे विद्युतीकरण करणे आवश्यक आहे असे मंडळाला वाटते. तेव्हा उपरोक्त दोन्ही मागण्यांच्या संदर्भात संबंधीत ¯ÖÖ×धकरणाकडे विनंती करण्यासाठी हा ठराव पारित करण्यात येत आहे.

3 नांदूर मध्यमेश्वर दृत्गती कालव्याव्दारे मराठवाडयातील वैजापूर, गंगापूर हया तालुक्यांना पाणी देण्यात आल्याबद्दल तसेच नांदेड ×•Ö»ÆµÖÖŸÖß»Ö लेंडी प्रकल्पाचे काम सुरु करण्यासाठी शासनाने के»Ö»µÖÖ कार्यवाहीबाबत राज्य शासनाचे आभार मानणे :

Š¸Ö¾Ö:- नांदूर मधमेश्वर या दृतगती कालव्याचे काम मागील ब-याच दिवसांपासून रखडले ÆÖŸÖê. ŸÖ£ÖÖ×¯Ö शासनाने हयाकडे लक्ष पुरवून सदर कालव्याचे काम पूर्ण करण्यात आले. त्यामुळे नांदूर ´Ö¬Ö´ÖÊ¾Ö¸। दृतगती कालव्याव्दारे मुकणे धरणातील पाणी औरंगाबाद जिल्हयातील अवर्षण प्रवण गंगापूर। ¾Ö ¾Öî•ÖÖ¯Ö¸। तालुक्यांना उपलब्ध –ााले आहे. नांदूर मधमेश्वर दृतगती कालव्याचे काम पूर्ण करुन त्याव्दारे ´Ö¸ÖŠवाडयातील अवर्षण प्रवण अशा वैजापूर व गंगापूर तालुक्याला पाणी मिळवून देण्यासाठी महाराÂ™। शासनाने केलेल्या कार्यवाहीबाबत मराठवाडा वैधानिक विकास मंडळ राज्य शासनाचे आभार मानते. तसेच या प्रकल्पाखालील बाहुली, भाग व वाकी या तिनही धरणाचे काम त्वरित सुरु करुन लवकरात लवकर पुर्ण करण्याबाबत व तिनही धरणातील पाणी नांदूर मधमेश्वर कालव्याव्दारे मराठवाडयातील अवर्षणप्रवण भागाला त्वरित उपलब्ध करुन देण्यासाठी शासनाला विनंती करण्यात येते.

´ÖÆÖ¸ÖÂ™। †Ö¬Ö Ë×ÃÖ^ीवरील नांदेड जिल्हयातील लेंडी हया आंतर ¸Ö•µÖßµÖ प्रकल्पाचे कामासाठी महाराष्ट्र शासनाने आंध्र प्रदेश शासनाशी चर्चा करुन निधी उपलब्ध करुन ‘ÖŸÖ»ÖÖ †ÖÆê. ¸Ö•µÖ शासनाच्या हया पुढाकाराबद्दल सुध्दा मराठवाडा वैधानिक विकास मंडळ महाराष्ट्र शासनाचे आभारी आहे. लेंडी प्रकल्पाचे काम लवकरात लवकर पूर्ण करुन घेंण्यासाठी राज्य शासनाव्दारे वेळेवर निधी उपलब्ध करुन देण्यात यावा. अशीही शासनाला हया ठरावाव्दारे विनंती करण्यात येते.

<u>वार्षिक अहवाल- 2004-2005</u>

1. **Š¸Ö¾Ö:** मुंबई उच्च न्यायालयामध्ये दाखल केलेले न्यायालयीन प्रकरण क्रमांक 2698 / 2003, नविन क्रमांक 5872 / 2003 आणि पी आय एल क्रमांक 62 / 2004 ´ाध्ये अनुक्रमांक 12 वर, अध्यक्ष, मराठवाडा वैधानिक विकास मंडळ, औरंगाबाद यांना प्रतिवादी करण्यात आले आहे. याशिवाय आणखीही अशाच कांही याचिका उच्च न्यायालयात दाखल होण्याची शक्यता आहे. त्या उच्च न्यायालयाने दाखल (admit) करुन घेतल्यास मराठवाडा विभागाच्या व्यापक हिताच्या दृष्टीने उच्च न्यायालयामध्ये हया सर्व प्रकरणामध्ये मंडळाचे अध्यक्ष व मंडळाची बाजु मांडण्यासाठी विशेष वकीलाची (Special counsel) नियुक्ती करण्याबाबत निर्णय घेण्यात येत आहे.मंडळाव्दारे विशेष वकीलाची

नियुक्ती करण्याकरिता शासनाकडून परवानगी व मान्यता प्राप्त करण्यासाठी शासनाकडे विनंती करावी असाही निर्णय घेण्यात येŸÖê.

´Ö›ÔúôÖ“Ö अध्यक्ष तसेच मंडळाच्या वतीने नियुक्त होणा-या वकीलांना आवश्यक माहिती उपलब्ध करुन देण्याकरिता तसेच शपथपत्र, ¯Ö¡ÖÖ–ाापत्र व वकालत नाम्यावर स्वाक्षरी करण्यासाठी मंडळाचे त–Ö ÃÖ¤ÃµÖ ›Ö. श्री रत्नाकर पुरुषोत्तम कुरुलकर हयांना या ठरावाव्दारे प्राधिकृत करण्याचा निर्णय घेण्यात µÖêŸÖ †ÖÆê.

×¾Ö¿ÖêÂÖ वकीलाची नियुक्ती करण्यासाठी मान्यता प्राप्त –ााल्यानंतर शासनाने ठरविलेल्या दरानुसार वकीलाचे शुल्क अदा करण्याचा निर्णय घेण्यात येत आहे.

2. š¸ÖÖ¾Ö: महाराष्ट्र शासनाने राज्यामध्ये विधी विद्या शाखेसाठी स्वतंत्र विद्यापीठ निर्माण करण्याचा निर्णय घेतला आहे. औरंगाबाद हे राज्यातील मध्यवर्ती ठिकाण असून येथे मुंबई उच्च न्यायालयाचे खंडपीठ आहे. औरंगाबÖÖ¤ ¿ÖÆ¸Öला रेल्वेने तसेच विमान सेवेव्दारे इतर शहरांशी जोडले आहे. शहराच्या परिसरात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठाचा रम्य परिसर आहे. शहराच्या परिसरात नियोजित विधी विद्यापीठाला आवश्यक असलेली जागासुध्दा उपलब्ध करुन देणे शक्य आहे. तेव्हा बंगलोर येथील नॅशनल लॉ स्कूल ऑफ इंडियाच्या धर्तीवर औरंगाबाद येथे विधी विद्या शाखेसाठी स्वतÓ¡Ö विद्यापीठाची स्थापना करण्यात यावी असा ठराव पारीत करण्यात येतो.

3. शेतक-यांना त्यांच्या संपादित केलेल्या जमीनीचा मोबदला देणे :-

š¸ÖÖ¾Ö: मराठवाडा विभागातील सिंचन प्रकल्पासाठी शेतक-µÖÖ“µÖÖ जमीनी शासनाने संपादित केल्या †ÖÆêŸÖ. ´Ö¸ÖšÖ¾ÖÖ›µÖÖŸÖß»Ö ²Ö-याच शेतक-यांच्या संपादित केलेल्या जमीनीचा मोबदला अदयापही त्यांना देण्यांत आलेला नाही. शासनाने मराठवाडा विभागासाठी घोषित केलेल्या पॅकेजमध्ये संपादित जमीनß“Ö ´ÖÖê²ादला अदा करण्यासाठी आर्थिक तरतुद केली आहे. तथापि निधी वितरीत न –ााल्याने संपादित जमीनीचा मोबदला शेतक-यांना मिळाला नाही. तेव्हा मराठवाडयातील शेतक-यांच्या संपादित केलेल्या जमीनीचा मोबदला अदा करणेसाठी संबंधीत यंत्रनेस आवश्यक निधी उपलब्ध करुन ªÖ¾ÖÖ †¿Öß µÖÖ ठरावाव्दारे शासनास विनंती करण्यांत येते.

4. राष्ट्रीय नदया जोडणे प्रकल्प :-

š¸ÖÖ¾Ö :- ³ÖÖ¸ŸÖÖतील एकात्मीक जलसंपदा विकास व व्यवस्थापन प्रकल्पाव्दारे ब्रम्हपुत्रा व गंगा नदिच्या खो-यातील अतिरिक्त पाणी भारतातील सर्व राज्यांना पुरवून त्याव्दÖरे सिंचन सुविधा निर्माण करुन आर्थिक सुबत्ता प्राप्त करुन देऊ शकत असल्याने, त्या प्रकल्पाचा राष्ट्रीय जलविकास प्राधिकरण ¾Ö ˆ““Ö स्तरीय कृती दलाने गंभीरपणे विचार करणे आवश्यक आहे. त्यातील कांही तांत्रिक त्रुटीची पुर्तता करुन तो प्रकल्प तांतडीने हाती घ्यावा अशी शिफारस मराठवाडा वैधानिक विकास मंडळ करीत आहे. महाराष्ट्रं शासनाने केंद्र शासनास तशी शिफारस करावी, असे सुचवावेसे वाटते.

5.´ÖÆÖ¸ाष्ट्रातील नदी जोडणी प्रकल्प:-

š¸ÖÖ¾Ö: गोसीखुर्द धरणापासुन महाराष्ट्राच्या वा™¶Öचे शिल्लक राहिलेले 200 अ घ फु पाणी 8 निरनिराळया नद्या जोडणी योजनांव्दारे विदर्भ व मराठवाडयातील सिंचन सुविधा वाढविण्याचे दृष्टीने व जायकवाडी - पूर्णा व मांजरा ¯Öकल्पात धरणाचे वरील भागात अनिर्बंध वापरामुळे निर्माण –ÖÖ»Ö»Öß ŸÖ™ भरुन काढण्यासाठी वळविण्यात यावे. Êातील औरंगाबाद, ²Ößü›, जालना, उस्मानाबाद वे »ÖÖŸÖã¸ Æê जिल्हे दुष्काळ प्रवण असल्यामुळे सर्वसाधÖरण परिस्थितीत –ोय असलेल्या उपसा सिंचनाच्या मर्यादेत अपवाद म्हणून 200 मि. पर्यंत उपसा सिंचन योजना अनु–ोय करुन ÊÖ नद्या जोडणी योजनांचा ÃÖ´ÖÖ¾Öê¿Ö ¸ाष्ट्रीय नद्या जोडणी प्रकल्पात करावा व ÊÖ योजना तांतडीने कार्यान्वित करण्यासाठी प्राथम्याने हाती घ्याव्यात अशी आग्रही शिफारस मराठवाडा ¾Öैधानिक विकास मंडळ करीत आहे.

6.वैधानिक विकास मंडळाचा कार्यकाल वाढविणे:

Š¸Ö¾Ö: मराठवाडा वैधानिक विकास मंडळ निर्माण करण्यात आल्यापासून या भागातील विकास कामांच्या प्रक्रियेमध्ये मंडळाचा मोलांचा सहभाग आहे, असे असुनही राज्यातील इतर भागाच्या तुलनेत मराठवाडा विभाग अजुनही अविकसित राहिला आहे. प्रादेशिक स्तरावरील अनुशेष निर्मूलनासाठी व या भागातील विकईंइइच्च्या कामांना पाठपुरावा करण्यासाठी वैधानिक विकास मंडळाची अत्यंत आवश्यकता †ÖÆ. तथापि वैधानिक विकास मंडळाचा कार्यकाल दिनांक 30.4.2005 पर्यंतच असल्यामुळे मंडळाचा कार्यकाल दिनांक 1 मे 2005 पासून पुढे 10 वर्षांनी वाढविण्यात यावा अशी मा. राज्यपाल महोदयांना विनंती करण्ÖÖŸÖ µÖŸÖ.

7.सहकारी औद्योगिक वसाहतीमध्ये सोयी-सुविधा पुरविणे:

Š¸Ö¾Ö: मराठवाडा विभाग औद्योगिक दृष्टया अप्रगत आहे. मराठवाडयामध्ये उद्योग स्थापण्यासाठी कांही स्थानिक उद्योजकांनी पुढाकार घेऊन सहकारी औद्योगिक वसाहती स्थापन केल्या आहेत. तथापि या सहकारी औद्योगिक वसाहतीकडे पुरेसा निधी नसल्याने, औद्योगिक वसाहतीमध्ये आवश्यक सोई-ÃÖ×¾Ö–ÖÖ जसे रस्ते, पाणी पुरवठा, जलनिस्सारण इत्यादि सुविधा निर्माण करणे शक्य होत नाही. त्यामुळे अनेक स्थानिक उद्योजक सहकारी औद्योगिक वसाहतीमध्ये त्यांचे उद्योग सुरु करण्यासाठी पुढाकार घेत नाहीत तेव्हा मराठवाडा विभागातील सहकारी औद्योगिक वसाहतीमध्ये शासनाने आवश्यक मुलभूत सोयß - सुविधा निर्माण करुन द्याव्यात किंवा आवश्यक सोयी - सुविधा निर्माण करण्यासाठी सहकारी औद्योगिक वसाहतींना शासनाव्दारे आवश्यक निधी देण्यात यावा. असे मंडळाव्दारे शासनास प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

<u>वार्षिक अहवाल- **2005-2006**</u> :-

1. ´Ö¸ÖŠ¾ÖÖ›µÖÖ“ÖÖ शिल्लक अनुशेष (सिंचन वगळून):- 1 ‹ׯÖ»Ö 2004 ¸ÖÖ•ÖßÖÃÖ²Ö–Ö ´ÖÆÖ¸ÖÂ™Ö“ÖÖ शिल्लक अनुशेष रुपये 363.03 कोटी होता. त्यात मराठवाडयाचा शिल्लक अनुशेष रुपये 495.97 कोटी (22.73 टक्के) आहे. सन 2005-06 साली महाराष्ट्राचा सिंचनेतर अनुशेष रुपये 21.81 कोटी असुन त्यापैकी मराठवाडयाचा वाटा रुपये 496 कोटी आहे. तेवढी तरतूद केल्यास संपूर्ण वित्तीय अनुशेष सन 2005-06 मध्ये पूर्ण होऊ शकेल.

सन 2002-03 ŸÖ 2005-06 या काळात (4 वर्षात) मा. राज्यपालांनी केलेली एकूण तरतूद रुपये 2814.92 कोटी असून शासनाने केलेली सुधारित अंशदान रुपये 3249.71 कोटी आहे. परंतु प्रत्यक्षात प्राप्त अनुदानात मात्र फक्त रुपये 1509.10 कोटी किंवा शासकीय अनुदानाच्या 46.44 टक्के एवढे आहे. याचा अर्थ शिल्लक अनुशेष रुपये 1740.61 कोटी आहे.

अनुशेष निर्मूलनासाठी मागील 19 वर्षात शासनाने केलेली एकूण तरतूद (सन 1985-86 ŸÖ 2003-04) ¹ÿ¯Öµö 14050.93 कोटी आहे. याच काळÖŸÖ –ालेला एकूण खर्च मात्र रु.10745.81 कोटी (76.50 टक्के) आहे. तरतुदीपैकी रुपये 3305.12 कोटी (23.5 टक्के) अखर्चीत राहीली. तरतूद व प्रत्यक्ष खर्च यामध्ये फार मोठी तफावत आहे असे मंडळास वाटते. सन 2003-04 ÃÖÖ»Öß ŸÖ¸¡ तरतूद रु.1190 कोटी व प्रत्यक्ष खर्च केवळ रुपये 269.71 कोटी (22.66 टक्के) †ÖÆ. ´Ö›ÔôÖ“Öß विनंती की अनुशेषाच्या कामास प्राधान्य देऊन तरतूद व खर्च यातील फरक किमान असावा.

2. अवर्षण प्रवण तालुके व मराठवाडा :- महाराष्ट्र शासनाने अवर्षण प्रवण 148 तालुक्यांचा अनुशेष निश्चित करण्यासाठी एका समितीची नियुक्ती केली आहे. त्यात मराठवाडयाचे 29, विदर्भातील 50 व उर्वरीत महाराष्ट्रातील 69 तालुके आहेत. यापूर्वी सन 1984 साली सुध्दा सिंचन क्षेत्राचा अनुशेष काढतांना दुष्काळी तालुक्यांची सरासरी घेऊन, 90 तालुक्यांचा अनुशेष काढला होता. त्यात 66 तालुके ˆ¾Ö×¸ŸÖ ´ÖÆÖ¸ÖÂ™ÖŸÖß»Ö, 22 ´Ö¸ÖŠ¾ÖÖ›µÖÖŸÖß»Ö ŸÖ¸ दोन विदर्भातील होते.

दांडेकर समितीने अनुशेषाची रक्कम खर्च करतांना मराठवाडयातील 22 दुष्काळग्रस्त तालुक्यांवर अन्याय –ÖÖ»ÖÖ †ÖÆ †ÃÖ ´Ö›üôûÖÃÖ ¾ÖÖ™üŸÖ. हा खर्च –ÖÖ»µÖÖ¾Ö¸ü †ÃÖ Ã¯ÖÂ™ü –ÖÖ»Ö †ÖÆ की, उर्वरीत महाराष्ट्रातील 66 पैकी 40 तालुके (61 टक्के), सरासरीच्या वर गेले आहेत, (35.11 टक्के) तर मराठवाडयांतील केवळ 4 तालुके (18 टक्के) सिंचनाची राज्य सरासरी गाठू शकले, किंवा 82 टक्के तालुक्यांना या खचा्रचा लाभ मिळू शकला नाही.

हा खर्च करतांना उर्वरीत महाराष्ट्रातील अनेक तालुक्यात नक्त लागवीच्या 50 ते 150 टक्के एवढी मोठी सिंचन क्षमता निर्माण करण्यात आली. ŸµÖ´Öôê ‡ŸÖ¸ü अनेक दुष्काôß ŸÖÖ»Öक्यावर अन्याय –ााला असे मंडळास वाटते. विशेष म्हणजे अशा अनेक तालुक्यांचा समावेश पुन्हा 148 दुष्काळी तालुक्यात करण्यात आला आहे. शासनाने दुष्काळी तालुक्यांची संख्या 148 वरुन 90 पर्यंत कमी कê»Öß †ÖÆ, ŸµÖÖÃÖ ´Ö›üôûÖ“ÖÖ ×¾Ö¸üÖê¬Ö †ÖÆ.

3. मानव विकास निर्देशांक:- मागील 5 ते 6 वर्षात मराठवाडयातील जिल्हयांची सापेक्ष आर्थिक व सामाजिक स्थिती बरीच खालावल्याचे चित्र पुढे येत आहे. उदा. मराठवाडयाचे सर्व जिल्हे मानव विकास निर्देशांकाच्या संदर्भात राज्य सरासरीच्या 0.58 खुप तळाशी आहेत. तसेच मानव दारिद्रय निर्देशांकाच्या संदर्भात सुध्दा तळाशी आहेत या जिल्हयांची आर्थिक व सामाजिक स्थिती सुधारण्यासाठी जिल्हा नियोजन समित्यांना वरील निकषाच्या आधारे निश्चित रक्कम 200 कोटी रुपये देण्यात यावी. जे जिल्हे मानव विकास निर्देशांकात राज्य सरासरीच्या खाली आहेत त्या जिल्हयांनाच वरील रकमेचे ¾ÖÖ™ü¯Ö ¾ÆÖ¾Öê.

4. जिल्हा नियोजन स्तरावरी तरतूद करतांना वापरण्यात येणा-या निकषात बदल: जिल्हा नियोजन व विकास समित्या ब¸ü्खास्त करुन त्याऐवजी जिल्हा नियोजन समित्यांची स्थापना महाराष्ट्रात करण्ÖÖŸÖ आली आहे. नियोजन विभागामार्फत दर वर्षी प्रत्येक जिल्हा नियोजनासाठी ठरावीक निकष वापरुन वार्षिक निधी (माल मर्यादा) उपलब्ध करुन दिला जातो. मराठवाडया सारख्या मागास भागात जिल्हयाची गरज (मागणी) व निधीची उपलब्धता यात खूप तफावत आढळते. ही तफावत दुप्पट ते तिप्पट असते. त्यामुळे विकासाची अनेक कामे प्रलंबीत राहतात हे उघड आहे. यात थोडी सुधारणा करावी असे मराठवाडा वैधानिक विकास ´Ö›üôûÖÃÖ ¾ÖÖ™üŸÖ.

जिल्हा स्तरावरील योजना निधीचे वाटप करतांना नियोजन विभाग ज्या निकषांचा वापर करीत आले आहे, त्यातील कांही निकष नव्या परिस्थितीत कालबाहय –ााले आहेत व या निकषात योग्य बदल करणे आवश्यक –ााले आहे. राज्य नियोजन मंडळास सुध्दा या नव्या परिस्थितीची जाणीव –ााल्यामुळे त्यांनी नवे निकष वापरुन जिल्हा स्तरावर योजना निधीचे वाटप करावे असे शासनास ÃÖÖ“Ö×¾Ö»Öê आहे. हे सुत्र व मराठवाडा वैधानिक विकास मंडळाने सुचविलेला छोटासा बदल खालील प्रमाणे आहे.

† क्र	राज्य नियोजन मंडळाने सुचविलेले निकष बाब/निकष	ŸÖ¸üŸÖã¤ü“Öê प्रमाण (³ÖÖ¸ü)	मराठवाडा वैधानिक विकास मंडळाने सुचविलेले निकष बाब/निकष	ŸÖ¸üŸÖã¤ü“Öê प्रमाण (³ÖÖ¸ü)
1	जिल्हयाची लोकसंख्या	40	जिल्हयाची लोकसंख्या	40
2	मागास जाती / जमाती व नवबौध्दांची जिल्हयातील लोकसंख्या	10	मागास जाती / जमाती व नवबौध्दांची जिल्हयातील लोकसंख्या	10
3	जिल्हयाचे भौगोलिक क्षेंत्रफळ	30	जिल्हयाचे भौगोलिक क्षेंत्रफळ	30
4	×•Ö»ÆµÖÖ“Öê ¤ü¸ü›üÖê‡Ô ˆŸ¯Ö®®Ö	20	×•Ö»ÆµÖÖ“Öê ¤ü¸ü›üÖê‡Ô ˆŸ¯Ö®®Ö	20

राज्य नियोजन मंडळाने शिफारस केलेले निकष व मराठवाडा वैधानिक विकास मंडळाने सुचविलेले निकष यात फक्त एकच फरक आहे तो म्हणजे, राज्य नियोजन मंडळाने जिल्हयाचे दरडोई उत्पन्नाच्या आधारे 20 टक्के निधीचे वाटप करावे असे म्हटले आहे. मराठवाडा वैधानिक विकास मंडळाच्या मते ×•Ö»ÆµÖÖ“Ö ¤¸¡›Ö‡ ˆŸ¯Ö®Ö हा निकष घेण्याऐवजी जिल्हयाचा मानव विकास निर्देशांक हा निकष अधिक उपयुक्त ठरेल, कारण त्यात पुढील चल घटकांचा समावेश असतो.

†) ×•Ö»ÆµÖÖ“Ö ¤¸¡›Ö‡ ˆŸ¯Ö®Ö

²Ö) ×¾ÖªÖ£µÖÖ“Ö ¿ÖÖळेत हजर असण्याची सरासरी वर्षे

क) साक्षरता दर

ड) अर्भक मृत्यूदर

जिल्हास्तरीय योजना निधीचे वाटप करतांना शासनाने सध्याचे निकष रद्द करुन त्याऐवजी राज्य नियोजन मंडळाने सुचविलेल्या नव्या निकषास मराठवाडा वैधानिक विकास मंडळाने सुचविलेलÖ बदल मंजूर करुन पुढील वर्षापासून योजना निधीचे वाटप करावे अशी शासनास विनंती करण्यात †Ö»Öß.

5. सिंचन प्रकल्पांची माहिती व मागणी (सिंचन विषयक कामे):

i) मराठवाडयामध्ये पाण्याचे दुर्भिक्ष:- मराठवाडयात महाराष्ट्रातील इतर विभागापेक्षा खूपच कमी पाणी ˆ¯Ö»Ö²¬Ö †ÖÆü हे खालील तक्त्यावरुन स्पष्ट होईल.

विभागनिहाय पाण्याची उपलब्धता

विभाग	पाण्याची उपलब्धता M^3/Ha	पाण्याच्या उपलब्धतेची टक्केवारी	क्षेत्राची टक्केवारी	लोकसंख्येची टक्केवारी
´Ö¸üÖŠ¾ÖÖ›üÖ	1500	12 टक्के	27 टक्के	16 टक्के
×¾Ö¤ü³Ö	4348	26 टक्के	28 टक्के	21 टक्के
ˆ¾Ö×¸üŸÖ ´ÖÆüÖ¸üÖÂ™ü	9100	62 टक्के	27 टक्के	16 टक्के
एकूण महाराष्ट्र	**54839**			

सर्व साधारण सिंचनासाठी 3000 M^3/Ha पाणी आवश्यक आहे. त्यांतल्या त्यात खालील खोरे ही पाण्याच्या अतितुटीची खोरे आहेत

खो-याचे नांव	पाण्याची उपलब्धता M^3/Ha
मांजरा खोरे	1113
दुधना खोरे	1345
निम्न गोदावरी खोरे	1672

त्यामुळे हया खो-यात बाहेरुन पाणी वळवुन आणणे आत्यावश्यक आहे व त्याचबरोबर उपलब्ध पाण्याचे खो-यातील सर्व क्षेत्रात न्याय्य वाटप होण्याचे दृष्टिने शासनाने निर्णय घेतल्याप्रमाणे स्वायत्त जलसंपत्ती नियोजन व नियमन प्राधिकरण तांतडीने स्थापन करणे आवश्यक आहे. मराठवाडयात पाण्याचे दुर्भिक्ष जास्त असल्यामुळे हया मंडळाचे मुख्यालय औरंगाबाद येथे असणे गरजेचे †ÖÆü.

ii) मराठवाडा कृष्णा खोरे:- कृष्णा खो-यातील पाण्याचा मराठवाडा विभागाचा न्याय्य वाटा:-

शासनाने कृष्णा खो-यातील 21 अ घ फु. पाण्याचा मराठवाडयाचा न्याय्य वाटा मान्य केला आहे. ´Ö¸üÖŠ¾ÖÖ›üÖ ×¾Ö³ÖÖगातील कृष्णा खो-यातील प्रकल्पाचे काम सुरु करण्यासाठी मराठवाडा वैधानिक विकास मंउळाने शासनाकडे सतत पाठपुरावा केला आहे. **वर्ष 2000 मध्ये राज्य मंत्री मंडळाने मराठवाडा-कृष्णा**

प्रकल्पांची कामे एका वर्षात प्राथम्याने सुरुवात करण्याचे आदेश देऊन सुध्दा अद्यापही प्रकल्पांच्या कामांची प्रत्यक्ष अंमलबजावणी सुरु करण्यात आलेली नाही.

मराठवाडा विभागासाठी 21 अ घ फु पाणी उपलब्ध करुन देण्याकरिता व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाकडे प्रकल्प अहवाल मंजूरीसाठी सादर केल्याचे कळते. प्रकल्प अहवालामध्ये खालील प्रमुख बाबी दर्शविण्यात आल्या आहेत.

अ क्र	खो-याचे नाव	पाण्याची उपलब्धता
01	भीमा खो-यातील उपजनी धरणापर्यंत	9 † ‘ ±ü
02	सिना कोळेगांव धरणाखालील सिना नदीच्या पाणलोट क्षेत्रामध्ये उपलब्ध होणारे पाणी	4 † ‘ ±ü
03	उजनी धरणाखाली भिमा नदीच्या खो-यातील पाणलोट क्षेत्रामध्ये उपलब्ध होणारे पाणी	6 † ‘ ±ü
04	कुकडी प्रकल्पातून उपलब्ध होणारे पाणी	2 † ‘ ±ü
	एकूण उपलब्ध होणारे पाणी	**21 † ‘ ±ü**

याप्रमाणे उपलब्ध होणा-सर 21 अ घ फु पाण्यापासून मराठवाडा विभागामध्ये 102360 हेक्टर सिंचन क्षमता निर्माण करता येणे शक्य आहे. त्यासाठी 1871 कोटी खर्चाचा प्रकल्प अहवाल मंजूरीसाठी सादर केल्याचे कळते. **हयाशिवाय कुकडी कालव्याव्दारे आष्टी तालुक्याला पाणी देण्याचा अभ्यास व्हावा अशी शासनास विनंती करण्यात आली.**

राज्य मंत्रीमंडळाने 1/2/2000 रोजी मराठवाडा कृष्णा प्रकल्प मंजूर करुन प्राथम्याने 2001-02 मध्ये कामे सुरु करण्याचा निर्णय घेऊनही 5 वर्ष –ााली तरी कृष्णा खोरे विकास महामंडळाने प्रकल्पास अद्याप मंजूरीही दिली नाही. **ही बाब गंभीर वाटते. तरी हे काम लगेच सुरु करण्याचे आदेश शासनाने त्वरीत देण्याबाबतही शासनास मंडळाने विनंती केली.**

शासनाने मागील वर्षी 12000 कोटी रुपयांचा कृष्णा भिमा स्थिरीकरण प्रकल्प प्राथम्याने मंजूर करुन त्याची कामे कार्यान्वितही –ााली आहेत असे कळते. हा प्रकल्प पूर्ण –ााल्यानंतर अतिरिक्Ÿö उपलब्ध होणा-या पाण्यातून मराठवाडयाला द्यावयाचे 21 अ घ फु पाणी देणार आहेत असे समजते.

मराठवाडयाला 21 अ घ फु पाणी देण्याचा निर्णय शासनाने घेतला त्यावेळी हया मोठया स्थिरीकरण प्रकल्पाची कल्पनाही अस्तित्वात नव्हती. सध्या भिमा खो-µööŸö ˆ¯ö»ö²-ö असलेल्या पाण्यातून 21 † ‘ö ±ü पाण्याचा मराठवाडयाचा न्याय्य ¾öö™ö ª¾öö असा शासनाने निर्णय घेतला होता. Ÿµöö´öôi Ëö दोन प्रकल्पांची सांगड घालुन मराठवाडयाला 2001-02 मध्ये द्यावयाचे पाणी 12000 कोटी रुपयांचा प्रकल्प पूर्ण होईपर्यंत लांबणीवर टाकणे म्हणजे मराठवाडयावर घोर अन्याय होणार आहे.

कृष्णा खो-यात लवादाप्रमाणे एकूण 599 अ घ फु पाणी वापरावयाची परवानगी आहे. कृष्णा खो-µööŸöß»ö मराठवाडयाचे क्षेत्र अंदाजे 10 टक्के आहे. म्हणजे मराठवाडयाचा न्याय्य वाटा 60 अ घ फु येतो. पैकी आतापर्यंत 24 अ घ फु पाण्याचे नियोजन होऊन कामे पूर्णत्वास आली आहेत. आणखी 21 †. ‘ö. फु पाणी देण्याचा शासनाने निर्णय दिला आहे. उर्वरित अतिरिक्त 15 †. ‘ö. ±ü. पाणी ´राठवाडयाला देण्याचा निर्णय मंत्रीमंडळाने घेण्याबाबत विनंती करण्यात आली. म्हणजे मागास मराइवाडयावर अन्याय होणार नाही.

iii) मराठवाडयास कृष्णा खो-यातील जास्तीचे पाणी मिळणे बाबत:- कृष्णा खö-µööतील पाण्याचे पुर्नसुधारित वाटपानुसार महाराष्ट्र राज्याला यापुर्वी दिलेल्या 599 अ घ फु पाण्याव्यतिरिक्त आणखी 90 अ घ फु जास्तीचे पाणी मिळण्याची शक्यता आहे. यानुसार महाराष्ट्राला कृष्णा खो-µööŸöß»ö 689 † ‘ı फु पाण्याचा वाटा मिळणार आहे. पाणी वाटपातील उपलब्ध होणा-या जास्तीच्या पाण्यामध्ये

मराठवाडयाला सुध्दा न्याय्य वाटा मिळणे आवश्यक आहे. तेव्हा कृष्णा खो-µÖÖŸÖß»Ö ´ÖÆÖ¸ÖÂ™ÒÖ¸Ö•µÖÖ“µÖÖ वाटयाला येणा-µÖÖ पाण्यामधून 10 टक्के पाणी (689 अ घ फु चे 10 टक्के) - 69 अ घ फु पाणी मराठवाडयाला वितरीत करण्यासाठी शासनाने निर्णय घ्यावा अशी विनंती करण्यात आली.

iv) ´Ö¸ÖšÖ¾ÖÖ›üÖ- कृष्णा प्रकल्पामध्ये 50 टक्के अतिरिक्त साठा निर्माण करण्यास मान्यता देणे: कृष्णा खोरे महामंडळाने 599 अ घ फु पाणी वापरासाठी 50 टक्के अतिरिक्त म्हणजे अंदाजे 900 अ घ फु पाणी साठवण करण्याचे ठरविले. त्याच धर्तीवर मराठवाडयातील कृष्णा खा-यातील 60 अ घ फु पाणी ¾ÖÖ¯Ö¸ÖÃÖÖšß **90 अ घ फु पाणी साठवणीची परवानगी देणे आवश्यक आहे .** सर्व विभागास एकच न्याय लावावा अशी विनंती मंडळाने शासनास केली.

v) गोदावरी खोरे: कोकणातील पश्चिमेकडे वाहणा-या नद्यांचे पाणी गोदावरी खो-यात वळविणे ‑ पैठण ¬Ö¸णाचे वरच्या बाजूस अनियंत्रित अतिरिक्त पाणी अडवून जलाशये बांधण्यासाठी मंजूरी दिल्यामुळे मराठवाडयातील जायकवाडी धरणात पाणी टंचाई निर्माण –ाली आहे. गोदावरी खो-यातील पाण्याचे दुर्भिक्ष्य कमी करण्यासाठी कोकणातील नार, ¯ÖÖ¸ü, दमनगंगा इ. नद्यातील जास्तीचे पाणी गोदावरी खो-यात वळविण्याचे राज्य शासनाने ठरविले आहे. पैठण धरणाचे वर अडविण्यात आलेल्या जास्तीच्या पाण्यामुळे पैठण धरणातील पाण्याची कमतरता भरुन काढण्यासाठी हया प्रकल्पाला अग्रक्रमाने मंजूरी देऊन कार्यान्वित करणे अत्यंत आवश्यक आहे. कोकणातील पश्चिम वाहिनी नद्याव्दारे 79.77 अ घ फु पाणी गोदावरी खो-यामध्ये उपलब्ध होऊ शकते असे घेतलेल्या सर्वेक्षणावरुन दिसून येते. ¸Ö•µÖ मंत्रिमंडळाने 1/2/2000 च्या बैठकीत हा अभ्यास तांतडीने हाती घ्यावा असा निर्णय घेतला पण त्यानुसार अद्याप अभ्यास –ाला नाही.

मुख्य अभियंता, जलसंपला विभाग, उत्तर महाराष्ट्र प्रदेश, नाशिक यांनी शासनाच्या पूर्वीच्या काही निर्देशानुसार केंद्र शासनाच्या राष्ट्रीय नद्याजोड प्रकल्पांतर्गत कोकणातील पश्चिम वाहिनी नद्यांचे पाणी तारी व गोदावरी खो-यात वळविण्यासाठी दोन प्रस्ताव तयार करुन दिनांक 16.4.2003 च्या पत्राव्दारे महाराष्ट्रं शासनास सादर केले आहेत. पहिल्या प्रस्तावामध्ये कोकणातील औरंगा, नार, ¯ÖÖ¸ü या पश्चिम वाहिनी नद्यांव्दारे तापी खो-यांमध्ये 11.102 अ घ फु व गोदावरी खो-µÖÖ´Ö¬µÖê 1.763 † ‘Ö ±ãú पाणी वळविण्याचा प्रस्ताव आहे. तर दुस-या प्रस्तावामध्ये दमणगंगा नदी खो-µाातून गोदावरी खो-यामध्ये 7.86 अ घ फु पाणी वळविण्याचा प्रस्ताव सादर केला आहे व हे सर्व पाणी नाशिक जिल्हयात वापरावयाचा प्रस्ताव आहे. सध्या मुख्य अभियंता, जलसंपदा विभाग नाशिक ह्यांनी 22 प्रवाही ¾ाळण योजना प्रस्तावीत करुन त्यापैकी 8 योजनांचे अंदाज पत्रक मान्यतेसाठी शासनास सादर केले आहेत. ते सर्व पाणी मंत्रीमंडळाच्या निर्णयाविरुध्द नाशिक जिल्हयात वापरण्याचे प्रस्तावीत आहे. त्यास ´Ö¡ÖÓ ´Öडळाने मान्यता देऊ नये. केंद्रीय जल विकास आयोगाने संपूर्ण गोदावरी खोरे विपुल पाण्याचे क्षेत्र ठरविल्यामुळे नार, पार, दमणगंगा नद्यांचे पाणी जवळच्या गुजरात राज्यामध्ये वळविण्याचा प्रयत्न होŸÖ †ÃÖल्याचेही समजते. महाराष्ट्र शासनाने या बाबीकडे गांभीर्याने लक्ष देणे अत्यंत गरजेचे आहे. तसेच जलसंपदा विभाग नाशिक यांनी सादर केलेल्या प्रस्तावावर निर्णय न घेता, कोकणातील पश्चिम वाहिनß नद्याचे पाणी गोदावरी खो-यात वळविण्याबाबत व ते सर्व पाणी मराठवाडयाला देण्याबाबत निर्णय घ्यावा अशी शासनास विनंती करण्यात आली.

vi) उर्ध्व वैतरणा धरणातील अतिरिक्त पाणी गोदावरी खो-यात वळविणे: वैतरणा धरण पूर्ण भरल्यानंतर अतिरिक्त पाणी सांडव्यावरुन वाहून जाते. तेव्हा सांडव्यात कांही सुधारणा करुन वाहून जाणारे पाणी किमान खर्चामध्ये गोदावरी खो-यात सहजरित्या वळविणे शक्य आहे. हे पाणी अंदाजे 2 अ घ फु एवढे आहे. तरी सांडव्यात काही बदल करुन हे पाणी मराठवाडयासाठी गोदावरी खो-यात एक वर्षाच्या आंत वळविण्यात यावे, असा निर्णय –ाला आहे तथापि कांही स्थानिक नेत्यांच्या विरोधामुळे हे काम कार्यान्वित केले नाही असे कळते. तरी हे काम तांतडीने पूर्ण करावे असे आदेश व्हावेत.

vii) गोदावरी - पूर्णा - मांजरा स्थिरीकरण प्रकल्प राबविणे: महाराष्ट्र जल व सिंचन आयोगाचे अहवालानुसार मराठवाडा विभागातील मांजरा, पूर्णा आणि निम्न गोदावरी खो-µÖÖŸÖ 75 टक्के ×¾ÖÀ¾ÖÖÃÖÖÆÿÖ¾Ö¸ü †Ö¬Öारित पाण्याची एकूण उपलब्धी 221 अ घ फु एवढी निर्धारित केली अÖÆ️. µÖÖ खो-यामधील एकूण लागवडी योग्य 45 लक्ष हेक्टर क्षेत्र विचारात घेता पाण्याची प्रती हेक्टर उपलब्धी ±úŒŸÖ 1389 ‘Ö ´Öß <¸üÖœüß µÖêŸÖê.

मांजरा, पुर्णा व निम्न गोदावरी खो-यातील प्रकल्पांची कामे पूर्ण –ााल्यानंतर जायकवाडी, पुर्णा, मांजरा तेरणा आदि अनेक जलाशये आतापर्यंत केवळ 1-2 वर्षाचा अपवाद वगळता अर्धीसुध्दा पूर्णपणे भरली गेली नसल्याचा मागील अनुभव आहे. याशिवाय धरणांच्या वरच्या क्षेत्रामध्ये अनेक जलाशये बांधण्यात आल्या´Öळे मराठवाडयातील धरणे पूर्ण भरत नाही. जायकवाडी धरणाचे वरचे क्षेत्रामध्ये पाण्याचा वापर फक्त 115 अ घ फु संकल्पीत होता. त्µÖÖविरुध्द 195 अ घ फु पाणी अडविले जाणÖ¸ü †ÖÆ️. 111.63 † ‘Ö ± पाणी उपलब्धतेची लहान मोठी अनेक धरणे / जलाशये बांधण्यात आली तर 83.95 अ घ फु क्षमतेची अनेक लहान मोठी जलाशये बांधण्याचे काम प्रगतीपथावर आहे. त्यामुळे जायकवाडी जलाशयात निर्धारित 100 अ घ फु वापरासाठी पाणीच शिल्लक राहणार नाही, अशी भिती निर्माण –ाली आहे व ही तुट 80 अ घ फु होईल. हीच स्थिती पुर्णा प्रकल्पांचे बाबतीत †ÖÆ️. Ÿµÿ¸ÖÖ´ÖÔ ´ÖÖ•Ö¸ü - पुर्णा निम्न गोदावरी खो-यामध्ये सिंचन क्षमता जरी निर्माण –ााली तरी पाणी ˆ¯Ö»²¬Ö न –ााल्यामुळे हे खोरे पाण्याच्या अतितुटीचे खोरे –ााले आहे. सिंचन आयोगाने सर्व साधारण खो-यातील सिंचनासाठी पाण्याची उपलब्धता 3000 घ मी प्रति हेक्टर ठरविली आहे. त्यानुसार मांजरा - पुर्णा निम्न गोदावरी खो-यामध्ये अतिरिक्त पाण्याची गरज असल्याचे स्पष्टपणे दिसुन येते. त्याचा तौलनिक तक्ता खाली दिला आहे.

´ÖÖ•Ö¸ü-पुर्णा-निम्न गोदावरी खो-यामधील पाण्याची अतिरक्त गरज

† क्र	ŸÖ¯Ö¿Öß»Ö	ÃÖª:×Ã£ÖŸÖß
1	´ÖÖ•Ö¸ü-पुर्णा-निम्न गोदावरी खो-याचे एकूण लागवडीखालील क्षेत्र	45 लक्ष हेक्टर
2	पाण्याची उपलब्धी	221 † ‘Ö ±ãú
3	¯ÖÏŸÖß ÆêŒ™ü¸ü ¯Öाण्यधची सध्याची उपलब्धी	1389 ‘Ö ´Öß
4	सिंचन आयोगाच्या अहवालानुसार खो-यातील पाण्याची प्रगति हेक्टरी आवश्यकता	3000 ‘Ö ´Öß
5	प्रती हेक्टर 3000 घ मी साठी लागणारे पाणी	477 † ‘Ö ±ãú
6	´ÖÖ•Ö¸ü - पूर्णा - निम्न गोदावरी खो-यातील लागणारे अतिरिक्त पाणी (477-229)	256 † ‘Ö ±ãú

याप्रमाणे नदी खोरेनिहाय पाण्याची लागणारी गरज

अक्र	नदीच्या खो-याचे नांव	पाण्याची गरज - † ‘Ö ±ãú
1	मांजरा खोरे	76 † ‘Ö ±ãú
2	पूर्णा खोरे	88 † ‘Ö ±ãú
3	गोदावरी खोरे	92 † ‘Ö ±ãú
	एकूण तुट	**256 † ‘Ö ±ãú**

या खो-यात लागणारे अतिरिक्त पाणी लगतच्या विपुल पाण्याच्या खो-यातुन तात्काळ आणणे आवश्यक आहे. त्याकरिता **शासनाने मांजरा-पुर्णा-निम्न गोदावरी स्थिरीकरण प्रकल्प योजनÖÖ ÆÖŸÖß ‘µÖÖ¾Öß** अशी शासनास विनंती करण्यात आली.

जसा कृष्णा-भीमा स्थैर्यीकण प्रकल्प कृष्णा खोरे महामंडळाने एक वर्षात मंजूर करुन कामही सुरु केले आहे. तसाच प्रकल्प गोदावरी खो-यात राबविणे अत्यावश्यक –ÖÖ»Ö †ÖÆ.

viii) वैनगंगा-काटेपूर्णा-पेणगंगा-पूर्णा-मांजरा जायकवाडी उपसा सिंचन योजना: वरील विवेचनावरुन गोदावरी खो-यात आधीच कमी पाणी उपलब्ध आहे व होते तेहीी पाणी वर अनिर्बंध धरणे बांधल्यामुळे †•Öन कमी –ÖÖ»Ö आहे. शिवाय मराठवाडयातील 40 टक्के क्षेत्र अवर्षण प्रवण आहे. हया विशिष्ट परिस्थितीत उपसा सिंचनाबद्दलचे नियमात शिथिलता देऊन खास बाब म्हणून कृष्णा खो-µÖÖŸÖ •ÖÃÖÖ उपसा सिंचन योजना बांधण्यात आल्या ŸµÖÖ“Ö -ÖŸÖá¾Ö¸ 200 ´Öß™¸ ¯ÖµÖŸÖ उपसा करण्यास मान्यता देऊन वैनगंगा खो-यातील अतिरिक्त पाणी गोदावरी खो-यात वळविणेबाबत विनंती करण्यात येते. तरी हया उपसा सिंचन योजनांना खास बाब म्हणून मंज¸ß ªÖ¾Öß ¾Ö ´Ö¸Ö¼ÖÖ›µÖÖ¾Ö¸ ß»Ö अन्याय दूर करावा अशी मंडळाने शासनास विनंती केली.

ix) गोदावरी पूर्णा मांजरा नदीवर बॅराजेस बांधणे : गोदावरीवर लवादाप्रमाणे पैठण धरणाखाली 102 अ घ फु पाणी वापरास परवानगी आहे. त्याचप्रमाणे मांज¸वरील धनेगांव धरणाचे खाली 30 अ घ फु पाणी वापराची परवानगी आहे. कृष्णा खो-याचे धर्तीवर हया सर्व नद्यावर 50 टक्के अतिरिक्त साठा करण्याची परवानगी दिल्यास विष्णुपुरी प्रकल्पाचे पाणी कमी करण्याची गरज नाही.

गोदावरी व मांजरा नदीवर खालीलप्रमाणे बॅराजेस बांध्यास मंजूरी देण्यात आली आहे. त्याचे काम प्राथम्याने द्रुतगतीने पूर्ण करणे आवश्यक आहे. त्याचबरोबर पूर्णा व पेणगंगा नदीवरही खालीलप्रमाणे बॅरॅजेस मंजूर करण्यात यावीत. राज्य मंत्री मंडळाने या निर्णय घेऊन मराठवाडयाचे पाण्याचे दुर्भिक्ष थोडे कमी करावे.

अ क्र	ŸÖ¯Ö¿Öß»Ö	बॅराजेसची संख्या
1	गोदावरी नदीवरी महाराष्ट्रात (पैठणचे खाली)	12 ²Ö¸Ö•ÖÃÖ (´Ö•Ö¸)
2	पुर्णा नदी (येलदरी धरणाखाली)	4 ²Ö¸Ö•ÖÃÖ
3	पेणगंगा नदी	6 ²Ö¸Ö•ÖÃÖ
4	मांजरा नदी (धनेगांव खाली)	4 ²Ö¸Ö•ÖÃÖ

x) तापी खो-यातील पाण्याचे मराठवाडयाला केलेले अन्यायकारक वाटप : तापी खो-µÖÖ“Ö ´ÖÆÖ¸ÖÂ™ÒÖŸÖß»Ö एकूण क्षेत्र1074 चौ कि मी (2.10 टक्के) आहे. महाराष्ट्रासाठी तापी खो-µÖÖŸÖß»Ö 326.26 † ‘Ö ±ú पाणी उपलब्ध होणार असून पाणलोअ क्षेत्राच्या प्रमाणात मराठवाडयाला 6.85 अ घ फु पाणी मिळणे अनु–ेय ठरते. तथापि मराठवाडयाच्या भूभागासाठी फक्त 2.82 अ घ फु पाणी देण्यास शासनाने मान्यता दिली आहे. आता तर शासनाने तापी खो-µÖÖŸÖß»Ö ±úŒŸÖ 222.52 †.‘Ö.±ú.पाण्याच्या वापराचे नियोजन करण्याचे निश्चित केले असल्याचे समजले आहे त्यानुसार तापी खो-µÖÖŸÖß»Ö ´Ö¸ÖšÖ¾ÖÖ›µÖÖ“µÖÖ वाटयाचे पाणी खालील प्रमाणे देय ठरते.

अक्र	ŸÖ¯Ö¿Öß»Ö	326.26 †.‘Ö.±ú.पाण्यासाठी
01	तापी खो-यातील महाराष्ट्राचे एकूण क्षेत्रफळ	51254 चौ कि मी
02	मराठवाडयाचे तापी खो-यातील क्षेत्र	1074 चौ कि मी
03	तापीखो-यातील एकूण पाणलोट क्षेत्रातील मराठवाडयातील पाणलोट क्षेत्राचे प्रमाण	2.10 टक्के
04	मराठवाडयासाठी अनु–ेय पाण्याचा वा™ा (पाणलोट क्षेत्राचे प्रमाणावर †Ö¬ÖÖ¸ŸÖ)	6.85 † ‘Ö ±ú
05	नियोजन आराखडयाप्रमाणे मराठवाडयासाठी पाण्याचे वाटप	2.82 † ‘Ö ±ú
06	पाणी वाटपातील मराठवाडयावर –ालेला अन्याय	**- 4.03 † ‘Ö ±ú**

उपरोक्त तक्त्यातील आंकडेवारीनुसार तापी खो-यातील महाराष्ट्रासाठी केलेल्या एकूण 326.26 अ घ फु पाण्याच्या नियोजनांतर्गत मराठवाडा विभागाला 4.03 अ घ फु पाणी कमी देण्यात आले. तरी तापी खो-यातील उपलब्ध पाण्याचे पुनर्नियोजन करण्यात यावे व अ–ेय प्रमाणानुसार मराठवाडयासाठी पाण्याचे वाटप करण्याकरिता शासन स्तरावरुन निर्णय घेण्यात यावा, अशी शासनास विनंती करण्यात येते. सध्या मराइवाडयातील तापी खो-यातील कामे कोणत्याही सिंचन महामंडळाकडे नाहीत. तेव्हा ही सर्व कामे गोदावरी मराठवाडा सिंचन महामंडळाकडे सोपविण्यात यावी अशी विनंती करण्यात आली.

6) मराठवाडयामध्ये गांवपातळीवर जलसंधारण योजना राबविणे: ´Ö¸ÖŠ¾ÖÖ›यातील 40 टक्के क्षेत्र अवर्षणप्रवण आहे. त्यामुळे हया भागात पावसाचे पडलेले जास्तीत जास्त पाणी स्थानिकरित्या जमिनीत जिरवता आले तर पाण्याचे दुर्भिक्ष काही अंशी कमी होईल. मराठवाडयात अंदाजे 8500 गा¾Ö †ÖÆêÖ. त्यापैकी अंदाजे 3200 गांवे अवर्षणप्रवण आहेत. खरे म्हणजे प्रत्येक गांवाला पडणा-µÖÖ ÃÖ¾Ö ¯ÖÖ¾ÖÃÖÖ“Ö ¥नया•Öन व हिशोब ठरविण्याचे प्रबोधन करणे आवश्यक आहे.

7) जलसंधारणाची कामे: •Ö»ÖÃÖÓ-ÖÖरणाची कामे सध्या जलसंधारण, कृषी व वन खात्याकडून पूर्ण केली जातात. त्यांच्या कामात सुसुत्रता आणणे गरजेचे आहे. ही सुसुत्रता नसल्यामुळे त्याचा योग्य परिणाम अद्याप दृष्टीगोचर हाŸÖ नाही. सर्व कामांचे नियोजन व नियंत्रण आणि मूल्यमापन जलसंधारण ´Ö›¡ÖôÖŸÖ±ú होणे आवश्यक आहे. आर्थिक दृष्टया मराठवाडा बहुंतांशी कृषीवर अवलंबून असल्यामुळे त्याचा विकास करण्यासाठी जलसंधारणाची कामें तांतडीने घेणे अत्यावश्यक आहे. उ¸¡लेल्या भागात टप्प्याटप्प्यांनी कामे घेता येतील. मराठवाडयात ही कामे पूर्ण करण्यास हेक्टरी रु.**10000/-** लागतील हयातील बहुतांश कामे रोजगार हमी योजनेतुन 60:40 टक्यांचे प्रमाणानुसार कालबध्द विकास कार्यक्रम आखुन करता येतील. तरी त्याप्रमाणे आदेश देऊन दरवर्षी 200 कोटी रुपयांची कामे जलसंधारण मंडळाकडून करुन घेणे गरजेचे आहे.

8) रस्ते विकास:- ´Ö¸ÖŠ¾ÖÖ›¡µÖÖŸÖß»Ö ¸ÃŸµÖÖ“Öß ÛÃ£ाती अत्यंत दयनीय आहे. मराठवाडयाचे पर्यटनाचे दृष्टीने असलेले महत्व, औद्योगिकीकरणासाठी असलेली अनुकुलस्थिती विचारात घेता या विभागामध्ये उत्तम व दर्जेदर रस्त्यांची निर्मिती होणे अत्यंत गरजेचे आहे. तरी खालील कामांना प्राधान्याने निधी ˆ¯Ö»Ö²-Ö करुन देण्यात यावा अशी मंडळाने शासनास विनंती केली.

†-औरंगाबाद शहर एकात्मिक रस्ते विकास योजना, ब-नांदेड शहर एकात्मिक रस्ते विकास योजना
क-´Ö²Ö‡-औरंगाबाद-नागपूर महामार्ग, ड- औरंगाबाद -पैठण रस्ता रुंदीकरण
‡-‡ŸÖ¸¡ ¸ÃŸÖ -जिल्हा मुख्यालय चारपदरी रस्त्यांनी जोडणे -औरंगाबाद पुणे रस्ता-²ÖÖ¸´ÖÖÆß रस्त्यांनी गांवाची जोडणी

9) प्रशासन व्यवस्था: अ- मराठवाडयातील जनतेच्या सोयी साठी आणखी एक वेगळा महसुल विभाग निर्माण करण्यात यावा व योग्य निकष वापरुन मुख्यालय ठरविण्यात यावे.

²Ö- बीड जिल्हयातील अंबेजोगाई येथे अपर जिल्हाधिकारी स्तरावरील कार्यालय असून या तालुक्यास ×•Ö»ÆµÖÖ“ÖÖ ¤¡•ÖÖ ªÖ¾ÖÖ.

क- मराठवाडयामध्ये नव्याने निर्माण केलेल्या तालुक्यांसाठी पंचायत समितीची कार्यालये स्थापन करण्यात यावी.

10. †Ö¸ÖेÝय सेवा :-मराठवाडयातील नागरीकांच्या आरोग्याच्या दृष्टीने खालील योजना राबविणे अत्यंत गरजेचे आहे.

0.1-मराठवाडयात नवीन ग्रामीण रुग्णालय / प्राथमिक आरोग्य केंद्र इमारत बांधकामासाठी जागेचा प्रश्न सोडविणे
0.2-लातूर येथे आरोग्य संकूल निर्माण करणे
0.3-लातूर येथे संदर्भ सेवा रुग्णालयाची स्थापना करणे
0.4-»ÖÖŸÖ¸¡ µÖ£Ö मनोरुग्णालय संस्थेची स्थापना करणे
05-»ÖÖŸÖ¸¡ µÖ£Ößü»Ö परिचारिका प्रशिक्षण केंद्रातील पदे भरणे
06-औरंगाबाद येथील शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय रुग्णालयास सुपर स्पेशालीटी हॉस्पिटलचा दर्जा देणे व सुपर स्पेशालीटी कोर्सेस सुरु करणे
07-औरंगाबाद येथे शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालयाचे रुग्णालयात ट्रामा केअर सेंटर सुरु करणे
08-औरंगाबाद येथे परिचारिका पदवी महाविद्यालय सुरु करणे
09-औरंगाबाद येंथे भौतिकोपचार व व्यवसायोपचार महाविद्यालय सुरु करणे
010-औरंगाबाद येथे नवजात अर्भक अतिविशेषोपचार केंद्र सुरु करणे
011-औरंगाबाद येथे शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालयात प्रसुतीकक्ष-आधुनिकीकरण/ विस्तारीकरणकरणे
012-औरंगाबाद येथील शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालयात एमआरआय संयंत्र बसविणे
013-औरंगाबाद येथे आरोग्य संकुल निर्माण करणे

11. शैक्षणिक सुविधा:- औरंगाबाद विभागामध्ये शिक्षण क्षेत्रातील खालील अपूर्ण कामे पूर्ण करणे व नवीन शैक्षणिक सुविधा निर्माण करणे आवश्यक आहे असे मंडळाचे मत शासनास कळविण्यात आले.
01- प्राथमिक शाळा खोल्यांचे बांधकाम व अस्तित्वात असलेल्या नादुरुस्त शाळा खोल्यां दुरुस्तीकरणे
02-ग्रामीण भागातील शाळांमध्ये स्वच्छता गृहांची सोय करणे
03-शिक्षकांच्या रिक्त पदांचा अनुशेष भरणे
04-औद्योगीक प्रशिक्षण संस्थांना नवीन यंत्रसामुग्री खरेदीसाठी निधी मिळणे
05-शासकीय औषध निर्माण शास्त्र महाविद्यालयांच्या इमारत बांधकामासाठी व प्रयोगशाळा उभारणीसाठी निधी उपलब्ध करुन देणे
06-चाकुर येथे कृषी व्यवसाय व्यवस्थापन महाविद्यालय सुरु करणे
07-औरंगाबाद येथे इंडियन इंन्स्टीटयुट ऑफ इन्फर्मेशन टेक्नॉलॉजीची स्थापना करणे
08-मराठवाडयामध्ये संगणकशास्त्र तसेच लॉ विद्यापीठाची स्थापना करणे
09-स्वामी रामानंद तिर्थ मराठवाडा विद्यापीठाचे लातूर येथे उपकेंद्र सुरु करणे
010-किनवट येथे आदिवासी लोकजीवन संशोधन संस्था स्थापन करणे
011-एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प कार्यालयासाठी व आदिवासी मुलींचे शासकीय वस्तीगृहासाठी इमारत बांधकामासाठी सिडको कडून जागा मिळणे
12. उद्योग विकास:- मराठवाडयामध्ये उद्योग स्थापन करण्यास अनुकुल वातावरण आहे परंतु मागील कांही वर्षापासून मराठवाडयाची उद्योगक्षेत्रातील प्रगती खुंटली आहे. तेव्हा नवीन उद्योग उभारणीसाठी प्रोत्साहन देण्याकरिता खालील योजना राबविणे गरजेचे आहे अशी विनंती शासनास करण्यात आली.
01-शेंद्रा औद्योगीक वसाहतीला विशेष आर्थिक क्षेत्र घोषित करणे.
02-मराठवाडा विभागातील सर्व औद्योगिक वसाहतींना औद्योगिक नागरी वसाहती घोषित करणे
03-¿Ö¦Ö †Ö्योगिक वसाहतीमध्ये माहिती तंत्र–ाान पार्कसाठी 100 एकर जागा राखुन ठेवणे
04-´ÖÖ×ÆüŸÖß ŸÖ¡Ö–ाान उद्योगातील नामवंत कंपन्यांना औरंगाबाद येथे आयटी केंद्र सुरु करण्यास प्रोत्साहीत करणे
05-औरंगाबाद येथे औषधी उद्योगावर व जालना येथे कृषीवर आधारीत जैवतंत्र–ाान विकसीत करणे
06-औरंगाबाद येथील आजारी / बंद उद्योगांच्या समस्या सोडविणे

07-लातूर,जालना,नांदेड व परभणी जिल्हयामध्ये कृषीवर आधारीत उद्योगबासाठी विशेष उद्योग क्षेत्र घोषीत करणे

08-मराठवाडयातील सहकारी औद्योगीक वसाहतीमध्ये मुलभूत सोयी सुविधा उपलब्ध करुन देणे

09-विभागीय शासकीय मुद्रणालय इमारतीचे आधुनिकीकरण करणे

010-´Ö¸ÖŠ¾ÖÖ›µÖÖŸÖ ²ÖÖµÖÖ×›¾Ö-Ö»Ö, नॉन कन्व्हेंशन उजार, लहान हायड्रो प्रकल्प सुरु करण्याबाबत विचार होणे

13. कृषी व कृषी अनुषंगीक व्यवसाय विकास:- शेती हा मराठवाडयातील प्रमुख व्यवसाय असून ग्रामीण भागातील बहुतांशी जनता शेतीवर अवलंबून आहे. सध्या जागीक व्यापारीकरणामुळे शेतीला आधुनिक ŸÖ¡Ö–ााचाची जोड देणे आवश्यक –ााले आहे. याकरिता खालील योजना राबविणे आवश्यक आहे असे मत ´Ö‍डळाने शासनाकडे मांडले.

01-परभणी येथे कोरडवाहू संशोधन केंद्र विकसीत करणे

02-नांदेड येथे केळी संशोधन केंद्र स्थापन करणे

03-तालुकास्तरावर संगणीकृत कृषी माहिती केंद्र स्थापन करणे

04-†Ö¸ंगाबाद येथे फुड-पार्क केंद्र स्थापन करणे

05-वडवळ (नागनाथ) ता चाकूर जिल्हा लातूर येथे औषधी वनस्पती जतन व संशोधन केंद्र स्थापन करणे

06-आष्टी,गेवराई व लोहा येथील शासकीय दूध शितीकरण केंद्राची अपूर्ण कामे पूर्ण करणे

07-बटेर पालन योजना राबविणे

14. केंद्र शासनाच्या योजनांचा पाठपुरावा करण्यासाठी मा.मुख्यमंत्र्यांच्या कार्यालयामध्ये नवीन कक्ष स्थापन करण्यात यावा:- औरंगाबाद व नांदेड येथे तारांगण व वि–ाान केंद्र स्थापन करण्यात यावे अशी विनंती शासनास करण्यात आली.

15. वाहतूक व दळणवळण:- मराठवाडयामध्ये रेल्वेची खालील कामे घेण्यासाठी केंद्राकडे पाठपुरावा करण्यात यावा अशी विनंती करण्यात आली.

†- ¯Ö¸ÔÖß ²ÖÖß›-अहमदनगर ते कल्याणपर्यंत नवीन रेल्वे मार्ग

²Ö- लातूर उस्मानाबाद मार्गे कुर्डुवाडी रेल्वेचे ब्रॉडगेजमध्ये रुपांतर

क- मुदखेड-आदिलाबाद रेल्वेमार्गाचे ब्रॉडगेजमध्ये रुपांतर पूर्ण करुन थेट गाडया सुरु कराव्यात.

›- रोटेगांव पुणतांबा मार्ग लवकर मंजूर करावा.

16.नवीन थेट रेल्वे गाडया सुरु करणे

01-औरंगाबाद -×ŸÖ¹ý¯ÖŸÖß <ŒÃ¯ÖÃÖ

02-औरंगाबाद -²Ö»Ö»ÖÖ¸ <ŒÃ¯ÖÃÖ

03-औरंगाबाद -नागपूर पाटणा कोलकत्ता एक्स्प्रेस

04-काचीगुडा नि–ाामाबाद औरंगाबाद अहमदाबाद एक्स्प्रेस

05- नांदेड औरंगाबाद दिल्ली जम्मुतावी एक्स्प्रेस

06-नांदेड मुंबई सुपर एक्स्प्रेस

दक्षिण मध्य रेल्वेचे नांदेड येथील विभागीय कार्यालय मध्ये रेल्वेस जोडण्यात यावे

17. विमान सेवा: खाजगी विमान कंपन्यांनी मराठवाडयातील औरंगाबाद येथून हैद्राबादकडे विमान सेवा सुरु करण्याबाब त अदांज घेतला आहे. यामध्ये सहारा व एअर डेक्कन कंपनीचा पुढाकर असलयाचे समजते. तेव्हा हैद्राबाद लातूर औरंगाबाद मुंबई या मार्गावरील विमान सेवा सुरु करण्याबाबत खाजगी

कंपन्यांना गळ घालावी अशी शासनास विनंती करण्यात येते. त्यामुळे मराठवाडयातील विकासास गती मिळेल अशी अपेक्षा आहे. त्याच बरोबर पूर्वी अस्तित्वात असलेल्या दिल्ली जयपूर उदयपूर औरंगाबाद व दिल्ली खजुराहो नागपूर औरंगाबाद मुंबई सेवा सुरु केल्यास पर्यटकां्च्या संख्येत एकदम वाढ होते असा अनुभव आहे. सध्याची दिल्ली मुंबई औरंगाबाद सेवा पर्यटकांच्या दृष्टीने अत्यंत गैरसोईची आहे. उलट ´Ö²Ö‡- गोवा-औरंगाबाद-´Ö²Ö‡ †¿ÖÖ ÃÖ¾ÖÖ पर्यटन विकासाच्या दृष्टीने खूपच उपयुक्त होऊ शकेल. त्याचप्रमाणे औरंगाबाद उस्मानाबाद लातूर नांदेड येथे विमानतळ आहेत. खाजगी कंपन्यामार्फत मराठवायातील चार जिल्हा मुख्यालयापासून नागपूर,पुणे,मुंबई व हैद्राबाद येथे नियमीत विमानसेवा सुरु करण्याबाबत शासनास विनंती करण्यात आली.

18. मराठवाडयातील पर्यटनस्थळांचा विकास: 01-शासनाने पर्यटनास उद्योगाचा दर्जा दिला आहे. ´Ö¸ÖŠ¾ÖÖडा विभागातील वेरुळ व अजिंठा या पर्यटन स्थळांना आंतरराष्ट्रीय ख्यातील प्राप्त –ÖÖ»Öê»ÖÖ †ÖÆ**.** या स्थळांचा विकास करण्याचे काम शासनाने हाती घेतले असून विकास कामे प्रगतीपथावर आहेत. ´Ö¸ÖŠ¾ÖÖ›ü ×¾Ö³ÖÖगामध्ये इतर अनेक स्थळे पर्यटनाचे दृष्टिने महत्वाची आहेत. त्यांचा विकास करणे ÃÖÖ¬Ö¤Ö आता काÔाची गरज आहे. प्रामुख्याने पैठण (जिल्हा औरंगाबाद), परळी-वैजनाथ व अंबेजोगाई (×•Ö»ÆÖ ²ÖÖ›ü), औंढा नागनाथ (जिल्हा हिंगोली), तुळजापूर (जिल्हा उस्मानाबाद), माहूर (जिल्हा नांदेड) इत्यादी पर्यटन स्थळांना राज्यातील व राज्याबाहेरील पर्यटकांची गर्दी जमते. त्यामुळे ह्या सर्व पर्यटनस्थळांचा विकास करण्यासाठी नियोजनात्मक आराखडा तयार करुन निधी उपलब्ध करुन द्यावा. अशी विनंती करण्यात येते ह्या पर्यटनस्थळांचा योग्य विकास –ााल्यास स्ाििनिक लोकांना रोजगार मिळवुन देण्यासाठी त्यांचा चांगल्याप्रकारे उपयोग होऊ शकेल. अशी मंडळाची धारणा आहे.

02- मराठवाडयात कांही क्षेत्र डोंगराळ व आदिवासी विभाग आहे. त्या ठिकाणी नैसर्गिक पर्यटनाला चांगला वाव आहे. त्याचप्रमाणे औरंगाबाद येथे जर सर्व प्रकारच्या (आयुर्वेदिक, युनानी, होमियोपॅथी, रेकी, ॲलोपॅथ, ॲक्यशुप्रेशर वा ॲक्युपंक्चर) पध्दतीच्या जागतिक मानकांच्या आरोग्य सुविधा उपलब्¬Ö करुन दिल्यास अजिंठा/ वेरुळ साठी येणारे विदेशी पर्यटक एखादा आठवडा औरंगाबाद मध्ये वास्तव्य वाढवू शकतील. अशा प्रकारच्या आरोग्य सुविधा पर्यटनाच्या दृष्टीने येथे विकसीत करणे राज्याच्या हिताचे होणार आहे.

03- औरंगाबाद येथे आंतरराष्ट्रीय स्तरावर पर्यटन स्थळ म्हणून प्रसिध्द आहे.अजिंठा,वेरुळ पाहण्यासाठी बौध्द व इतर अनेक परदेशी पर्याटक येथे येतांना –ाानेश्वर उद्यान, नाथसागर, गौताळा अभयारण्य, पितळखोरा लेण्या, अजिंठा डोंगरात पदभ्रमण व मराइवाडयातील ऐतिहासिक स्थळे आणि ग्रामीण व आदीवासी लोकजीवनाचे दर्शन ह्या गोष्टी पर्यटकांना आकर्षित करु शकतील व त्यासाठी ते एक ते दोन दिवस जादा मुक्काम करु शकतील. त्यासाठी ही ठिकाणी पर्यटन केंद्रे म्हणून विकसीत करणे आवश्यक आहे. मराठवाडयातील पर्यटकांची संख्या तीन वर्षात दुप्पट करण्याचे उद्यीष्ट ठेऊन त्याप्रमाणे कार्यवाही सुरु करु शकतील. त्यासाठी ही ठिकाणे पर्यटन केंद्रे म्हणुन विकसीत करणे आवश्यक आहे. मराठवाडयातील प्रदुषक विरहीत शुध्द हवेचे आकर्षण परदेशी पर्यटकांना मोहित करु शकेल.

04- औरंगाबाद हे महाराष्ट्रातील सर्वात महत्वाचे पर्यटन केंद्र असल्यामुळे महाराष्ट्र पर्यटन विकाÃÖ प्राधीकरणाचे सहव्यवस्थापकिय संचालकांचे कार्यालय औरंगाबाद येथे असणे आवश्यक आहे. ÃÖ¤¸ü कार्यालय केरळ/ कोकणाच्या धर्तीवर डोंगराळ, अतिमागास, आदिवासी भागात पर्यटन केंद्र विकसीत करु शकतीलÖ**.**

05-समाजकल्याण - औरंगाबाद येथे मुलींसाठी रिमांड होम सुरु करणे: औरंगाबाद येथे मुलांसाठी एक रिमांड होम कार्यरत असून मुलींसाठी एकही रिमांड होम नाही. तरी मुलींचे रिमांड होम सुरु करण्यासाठी योग्य तो विचार व्हावा. अशी शासनास विनंती करण्यात आली.

<u>वार्षिक अहवाल- 2006-2007</u> :-

मराठवाडा वैधानिक विकास मंडळाने अहवाल वर्ष 2006-07 मध्ये खालील ठर¾Ö पारी केलेले आहेत.

1.- नव्या अनुशेष समितीची नियुक्ती करणे: Š¸¾Ö: ´ÖÖ. राज्यपाल महोदयांनी 1995 साली निर्देशांक व अनुशेष समितीची नियुक्ती केली होती. या समितीनें आपला अहवाल 1997 साली महाराष्ट्र शासनास सादर केला. हा अहवाल राज्य शासनाने स्विकारुन त्यावर आधारीत शिफारशीनुसार विभागीय अनुशेष दूर करण्याचे धोरण स्विकारुन ते अंमलात आणले. वरील समितीने सन 1994 ची किंमत आधारभूत मानुन एकूण अनुशेष क्षेत्रवार काढला. †ÖÝÖÖ µÖÖÃÖ •Ö¾ÖôÖ •Ö¾ÖôÖ 15 ¾ÖÂÖ –ÖÖ»ÖÖß †ÖÆüÖ. दांडेकर समितीच्या 1994 शिफारशीप्रमाणे शासनाने दर 5 वर्षानी एक अनुशेंष समिती नियुक्त करुन ×¾Ö³Öागीय विकास स्तराचा आढावा घ्यावा अशी शिफारस केली होती. मागच्या अनुशेष समितीने अहवाल देऊन आज 12 वर्षे –ाालेली आहेत. याबाबत नवीन अनुशेष समिती स्थापन करणे बाबत मा. राज्यपाल ´ÖÆÖदय यांना विनंती करण्यात येत आहे.

2. औरंगाबाद येथे आय.आय.आय.टी. ची स्थापना करणे: प्रस्तावना: ´ÖÖ. राष्ट्रपतींना कलम 371(2) अन्वये असलेल्या अधिकाराचा वापर करुन महाराष्ट्राच्या मा. राज्यपाल महोदयांवर वैधानिक विकास मंडळांची स्थापना करुन खालील बाबींची पुर्तता होण्याबाबत जबाबदारी टाकण्यात आली आहे.

†. सर्व क्षेत्रांमध्ये विकास कामांवर होणा-या खर्चाच्या निधीचे समप्रमाणात वा™प करणे

²Ö. तांत्रिक शिक्षण, व्यवसाय प्रशिक्षण ,रोजगाराच्या संधी इत्यादिंची समप्रमाणात सोय उपलब्ध करणे. वैधानिक विकÖÃÖ ´Ö›ôÖ“Öß Ãथापना करण्यामागे मुख्य उद्येश हा सर्व क्षेत्रात विविध विभाग֓Öß समप्रमाणात प्रगती साधणे हा आहे. मराठवाडा आणि विदर्भ हे विभाग तुलनेने मागासलेल ×¾Ö³Öाग आहेत ÆÖß ²ÖÖ²Ö ÃÖ¾ÖÖÔÖÝÖ †ÖÆÖ.

³ÖÖ¸ÝÖÖÝÖß»Ö 100 †×ÝÖ¤ü×¸¡ß ×•Ö»ÆµÖÖ´Ö¬µÖ ´Ö¸ÖšÌ¾ÖÖ›µÖÖÝÖß»Ö ÃÖ¾Ö †ÖšÆß ×•Ö»ÆÖ ´ÖÖ›ÝÖÖÝÖ Æ ÃÖ´ÖÖ समितीच्या अहवालात नमुद केलेले आहे.

´Ö¸ÖšÌ¾Öाडयात एकही दर्जेदार प्रशिक्षण अथवा संशोधन करणारी संस्था नाही. परंतु महाराष्ट्राच्या उर्वरीत भागात अशा संस्था आहेत. ही बाब विचारात घेऊन औरंगाबाद येथे माहिती व तंत्र–ाान (IIIT) संस्था स्थापन करण्याबाबतचा प्रकल्प अहवाल मंडळाने यापुर्वीच तयार करुन महाराष्ट्र शासनाव्दारे केंद्र सरकारकडे सादर केलेला आहे. (मंडळाचा ठराव क्रमांक 72, पत्र क्रमांक 273 दिनांक 2.4.2002) या प्रकल्पासाठी औरंगाबाद येथील शेंद्रा औद्योगिक वसाहतीत 100 एकर जमीन राखून ठेवण्याचा प्रस्ताव आहे. या प्रकलप अहवालाची प्रत माहिती व तंत्र–ाान मंत्रालयास पत्र क्रमांक 395 दिनांक 11.4.2002 अन्वये सादर करण्यात आली आहे.

- ÃÖ¤ü¸ü †Æ¾ÖÖ»Ö ×¿Ö±úÖ¸¿ÖßÃÖÆ ´ÖÖ. ´Ö¡Öß ´ÖÆÖ¤üµÖ, मनुष्यबळ विकास विभाग, यांना पाठविण्यात †Ö»ÖÖ †ÖÆ.
- ´ÖÖ. मंत्री महोदय, मनुष्यबळ विकास विभाग यांनी या अहवालास सहमती दर्शवून तो दूरसंचार ¾Ö ´ÖÖ×ÆÖß ŸÖ¡Ö–ाान मंत्रालय, केंद्र शासन यांना पाठविला आहे.
- महत्वाच्या प्रत्येक राज्यामध्ये आय आय आय टी स्थापना करण्याची बाब संबंधीत समिती तपासून पहात आहे. यासाठी राज्य शासन, केंद्र शासन व खाजगी उद्योजक यांच्या एकत्रित सहभागाने आवश्यक निधी उभा करावयाचा आहे. केंद्र शासनाचा निधी देण्याबाबत निर्णय –ााल्यावर महाराष्ट्र शासनाच्या या प्रकल्पास मान्यता देण्याबाबत विचार होईल.

- याबाबत केंद्र शासनाच्या मनुष्यबळ विकास विभागाकडे पाठपुरावा करावा. केंद्र शासनाने औरंगाबाद येथे सॉफ्टवेअर टेक्नॉलॉजी पार्क स्थापन केला असून तो ऑक्टोबर 1999 पासून कार्यरत आहे.

अलिकडेच असे समजते की, केंद्र सरकार 20 आय आय आय टी स्थापन करण्याच्या ×¾Ö"ÖÖ¸ÖŸÖ †ÖÆê. ŸµÖÖŸÖß»Ö 4 †Öµö †Öµö †Öµö ™ß 2007-08 या शैक्षणिक वर्षापासून सुरु होतील. 2006-07 या वर्षात सदर संस्था स्थापन करण्याची तयारी करण्यासाठी तरतूदही करण्यात †Ö»Öß †ÖÆê.

µÖÖ अनुषंगाने मराठवाडा वैधानिक विकास मंडळ खालीलप्रमाणे ठराव पारीत करीत आहे.

Š¸ÖÖ¾Ö:- केंद्र सरकार 20 आय आय आय टी स्थापन करण्याच्या विचारात आहे. त्यातील 4 †Öµö †Öµö †µö ™ß 2007-08 या शैक्षणिक वर्षापासून सुरु होतील. मंडळाने औरंगाबाद येथ्थे आय आय आय टी स्थापन करण्याचÖÖ प्रकल्प अहवाल केंद्र शासनाकडे आधीच पाठविलेला आहे. तरी अशी विनंती करण्यात येते की, पहिल्या शैक्षणिक वर्षात म्हणजे 2007-08 ´Ö¬µÖ औरंगाबाद येथे आय आय आय टी सुरु करण्यात यावी कारण याबाबतच्या सर्व आवश्यक ²ÖÖ²Öà"Öß ¯ÖÏÖŸÖÖ –ÖÖ»Ö»µÖÖ †ÖÆê. ³ÖÖ¸ÖŸÖÖŸÖß»Ö 100 †×ÝÖ¤ü×¸ü¦ü ×•Ö»ÆüµÖÖ´Ö¬µÖ ´Ö¸üÖšü¾ÖÖ›üµÖÖŸÖß»Ö ÃÖÖ¾Ö †ÖšüÆêüß ×•Ö»ÆêüÖ ´ÖÖ›üÖŸÖ Æü ÃÖ´ÖÖ समितीच्या अहवालात नमूद केलेले आहे. ही बाब विचारात घेऊन मा. ¸Ö•µÖ¯ÖÖ»Ö महोदय यांनी औरंगाबाद येथे आय आय आय टी स्था¯Öन करण्याच्या दृष्टीने केंद्र शासनाकडे पाठपुरावा करावा. मागास विभागांचा विकास करण्याची जबाबदारी केंद्र शासनावरही आहे.

<u>वार्षिक अहवाल- 2007-2008</u>:-

पूर प्रतिबंधासाठी मध्य गोदावरी खो-यात साठवण तलावांची शृंखला निर्माण करणे:

पैठण/ सिध्देश्वर धरणाचे सर्व दरवाजे बंद असून सुध्दा त्या खालील मुक्त पाणलोट क्षेत्रामध्ये मोठा ¯ÖÖ‰úÃÖ –ाल्यामुळे मागील 20 वर्षात 4 महापूर येऊन, नांदेड शहराजवळ गोदावरी नदी धोक्याची पातळीवर वाहिली व त्यामुळे खूप नुकसान –ाले. पर्जन्यमानाची तीव्रता पूर्वी प्रति दिवशी 150 ते 200 मि मि होती. मागील वर्षी दुधना नदी क्षेत्रात 385 मि मि एवढा पाऊस एका दिवशी –ÖÖ»ÖÖ ŸÖÖ¸ü µÖÖ ¾ÖÂÖá Ø•ÖŸÖÖ¸ü, ‹»Ö¤ü¸ü ¯Öü×¸ÃÖ¸ÖŸÖ 410 ×´Ö ×´Ö ‹¾Ö›üÖ ¯ÖÖ‰úस एका दिवशी –ाला. कदाचित प्रदुषण व पृथ्वीच्या तापमानात होणा-या बदलामुळे हा परिणाम असावा, अशा पावसामुळे मोठया प्रमाणात वित्त व प्राण हानी ÆüÖêŸÖê.

धरण सुरक्षितता संघटनेने पूर परिस्थितीबाबत मत केले की, यापुढे पूर नियंत्राणासाठी पाणलोट क्षेंत्रात विविध धरणांची शृंखला †£Ö¾ÖÖ साठवण तलाव निर्माण केले तर खालील फायदे होतील.

1. मुक्त पाणलोट क्षेत्रातील पूराचे अंदाजे 50 टक्के पाणी अडवले तरीही पाणलोट क्षेत्रातील सर्व नवीन धरणे भरतील व खालील बाजूस वाहून जाणारे पाणी काही प्रमाणात रोखता येईल.
2. सदर पाणी अतिरिक्त स्वरुपाचे असल्यामुळे हया पाण्यासाठी जल वि–ान प्रकल्प नाशिक यांच्या मंजूरीची आवश्यकता राहणार नाही.
3. पुराचे नियमन करणे सोपे जाईल.
4. अतिवृष्टी व पुरामुळे होणारे नुकसान टाळता येईल.
5. पुर नियंत्रणासाठी बांधावयाच्या साठवण तलावाचा खर्च ¯Ö¸ü´Öê¿Ö होणा-या नुकसानीने सहज भरुन निघेल.

सध्याच्या अभ्यासानुसार नादेंड पर्यंत मुक्त पाणलोट क्षेत्रात 85 साठवण तलाव प्रस्तावीत केले आहेत. तरी असे साठवण तलाव पैठण खालील मुŒÜÖ पाणलो™ क्षेत्रात बांधण्यास मंत्रीमंडळाने मंजूरी ªÖ¾Öß, µÖÖÃÖÖŠß •Ö»Ö Ø¾Ö–ाान प्रकल्पाच्या प्रमाणपत्राची आवश्यकता नाही.

साठवण तलाव: मराठवाडा विभागात नेहमीच पावसाचे प्रमाण कमी असल्याने पावसाचे पाणी अडवुन ठेवण्यासाठी प्रत्येक जिल्हयात साठवण तलाव बांधणे आवश्यक आहे, साठवण तलाव योजना राबविण्यासाठी साठवण तलावाचे पाणी काटकसरीने वापरणे व उपलब्ध पाण्याचा लोकसहभागातून व कृषीखात्याच्या सहकार्याने जास्तीत जास्त कृषी उत्पन्न वाढविण्यासाठी साŠवण तलाव बांधणे आवश्यक आहे, साठवण तलावातील पाणी ठिबक सिंचन पध्दतीने शेतीस वापल्यास शेतक-µÖÖ“µÖÖ ^Ÿ¯Ö®ÖÖŸÖ निश्चितच वाढ होते, मराठवाडयातील 8 जिल्हयात प्रत्येकी एक साठवण तलाव बांधण्याकरिता शासनाने निर्णय घेतल्यास, शासनाकडून 50 टक्के अनुदान व 50 टक्के लोकसहभागÖतून जमा करावे, यामुळे शेतक-याचा सिंचनांचा प्रश्न सुटण्यास मदत होऊ शकते. या उपक्रमास प्राथम्याने मान्यता देण्याचे करावे. प्रत्येक जिल्हयात असा एक पथदर्शक प्रकल्प घ्यावयाचा म्हटल्यास त्यास रुपये 5 कोटी खर्च येईल.8 जिल्हयासाठी एकूण रुपये 40 कोटी प्राथम्याने उपलब्ध करुन द्यावे ही विनंती.

वार्षिक अहवाल- 2008-2009:-

कृषी / पीक संवर्धन / फलोत्पादन / मृद व जलसंधारण / कृषी शिक्षण व संशोधन:

01- हरितगृहातील पुष्प व भाजीपाला उत्पादन प्रकल्प:- फुलाचे मानवी जीवनात व भारतीय संस्कृतीत अनादीकालापासून अतूट असे स्थान आहे. उपयुक्त हवामान, पाणी, जमीन व अनुकूल बाजारपेठांमुळे शेतकरी वर्ग पारंपारीक फुलशेती करीत आला आहे. बदलत्या औद्योगिकीकरणÖ´Öुळे, शहरीकरणामुÔ लोकांचा कलही सुधारीत फुलांच्या मागणीकडे वळला आहे. फुले सण समारंभाबरोबरच आता खाजगी कार्यक्रम समारंभाची शोभा वाढवित आहेत. त्यामुळे शेतकरी पारंपारीक फुलशेतीकडून जर्बेरा, डच गुलाब, कार्नेशन, ग्लॅडीओलस, ›ÃÖßÃÖ, †“µÖ×¸µÖ´Ö, ऑर्किड अशा हरितगृहात दर्जेदार उत्पादन देणा-µÖÖ ±ú»Ö–ााडांच्या लागवडीकडे वळला आहे.

हरितगृहातील पुष्प उत्पादन ही नवीन कल्पना शेतक-यामध्ये रुजत आहे. हरितगृहातील ±ú»Ö¿ÖŸÖßखाली राज्यात 210 हेक्टर एवढे क्षेत्र आहे. पुणे ,सातारा, सांगली, औरंगाबाद, अहमदनगर, कोल्हापूर तसेच ठाणे व नागपूर या भागात व्यापारी दृष्टया य फुलशेती करणा-या शेतक-यांची संख्या ¾ÖÖœÖŸÖ †ÖÆ.

मराठवाडा विभागातील शेतक-यांना आधुनिक फुलशेतीचे दालन खुले करण्यासाठी मराठवाडा कृषि विद्यापीठाने मराठवाडा वैधानिक विकास मंडळाच्या अर्थसहाय्याने उच्च तंत्र–ाान पुष्प उत्पादन प्रकल्प, फळ संशोधन केंद्र, हिमायत बाग, औरंगाबाद येथे 1 हेक्टर क्षेत्रावर पथदर्शक प्रात्यक्षिक प्रक»¯Ö उभा केलीा आहे. प्रकल्पाचे यश पाहता मराठवाडा कृषि विद्यापीठाच्या कार्यक्षेत्रातील अन्य भागात जसे परभणी, लातूर, नांदेड येथेही पथदर्शक प्रात्यक्षिक प्रकल्प उभरण्याची आवश्यकता आहे.

मराठवाडयातील शेतकरी कष्टाळू व प्रयोगशील आहे. पण जेव्हा जेव्हा तो स्वत: ¯ÖÖŸयक्षिक पाहतो व तंत्र समजून घेतो. तेव्हा, मराठवाडा कृषी विद्यापीठ अंतर्गत उद्यान ×¾Ö³Ö ´ÖÆÖ×¾Ö³Ö»ÖµÖ, परभणी येथे प्रत्येकी 5 गुंठे क्षेत्राच्या दोन हरितगृहामध्ये जर्वेरा व ढोबळी मिरचीचे प्रत्यक्षिक प्रकल्प उभारण्याचे प्रस्ताव सादर करीत आहोत. या प्रकल्पाचा फायदा विद्यापीठातील शिक्षण घेत असलेल्या विद्यार्थी, शेतकरी, कृषि अधिकारी व इच्छुकांना होईल. तसेच हरितगृह तंत्र–ाान बंदिस्त वातावरणातील पीक ^Ÿ¯Öादन, काढणी पश्चात तंत्र–ाान, गुणवत्ता नियंत्रण व विक्री व्यवस्थÖपनाबाबतचे सखोल मार्गदर्शन या प्रकल्पातून दिले जाईल.

प्रकल्पाची उद्दीष्टे:- * हरितगृहातील पीक उत्पादनावर संशोधन करणे

- काढणी पश्चाŸÖ Ÿ֡Ö–ाान व गुणवत्ता नियंत्रण यावर अभ्यास करणे
- विक्री व्यवस्थपनाची शृंखला विकसित करणे
- हरितगृह तंत्र–ाानाचा प्रचार व प्रसार
- हरितगृह तंत्र–ाानाचे माहिती केंद्र म्हणून कार्य करणे

सदरील 10 गुंठे क्षेत्रावरील जर्बेरा व ढोबळी मिरची लागवडीचा हरितगृह प्रकल्प उभारणीसाठी प्रस्तावित खर्च रुपये 15 लक्ष खर्चाचा प्रकल्प अहवाल मान्यतेसाठी व आर्थिक सहाय्यासाठी सादर करण्यात येत आहे.

02- ´Ö¸ÖŠ¾ÖÖ›ा कृषी विद्यापीठ , परभणी येथे फुडपार्क उभारणी प्रकल्प:

मराठवाडा कृषि विद्यापीठ, परभणी येथे फुडपार्क उभारणी प्रकल्प:- आंबा व आंब्यापासून तयार होणा-या पल्प, लोणची, चटणी यासाठी मुख्य बाजारपेठ म्हणजे सौदी, कुवेत, संयुक्त अरब अंगिरात, हाँगकांग, युके, अमेरिका, जर्मनी, रशिया या देशात मोठया प्रमाणावर मागणी आहे. सन 1997-98 मध्ये फळापासून बनवलेल्या विविध प्रकारच्या प्रक्रिया केलेल्या पदार्थ्ापासून जवळ जवळ रुपये 761 कोटी म्हणजे 200 कोटी डॉलर परकीय चलन उपलब्ध –ााले. शासनाने या प्रकल्पास मंजूरी दिल्यास भारतात अग्रगण्य अशा प्रकल्पाची सुरुवात होईल.

खर्चाचा तपशील:

†.क्र	ŸÖ¯Ö¿Öᯙ	खर्च रुपये
1	गिनीस्ट्री ऑफ फुड प्रोसेसिंग तर्फे	4.00 कोंटी
2	मराठवाडा विद्यापीठ परभणी तर्फे	7.00 कोटी
3	महाराष्ट्र शासनाकडून दोन कोटीची मदत	2.00 कोटी

जगात भारत हा देश फळ उत्पादनात प्रथम क्रमांकावर तर भाजीपाला उत्पादनात दुस-µÖÖ क्रमांकावर आहे. सध्याच्या फळ उत्पादनापैकी फक्त 4 टक्के उत्पादनावर फळ प्रक्रिया होत असून त्यापैकी फक्त 20 टक्के मालाचीच निर्यात होŸÖ †ÖÆ.

ÃÖ-µÖÖ ³ÖÖ¸ŸÖÖतील फळ व खाद्यपदार्थ उद्योगात मल्टिनॅशनल्स हयांचा प्रवेश –ÖÖ»µÖÖ´ÖôÖ †Ö¯Ö»ÖÖ माल पोचविण्यासाठी खाद्यपदार्थावर प्रक्रिया करुन व त्यावर प्रमाणित आवश्यक ती पॅकींग करुन जगातील बाजारपेठेचा चांगला उपयोग करुन घेणे शक्य होईल. तसेच भारतातील मध्यमवर्गीयांचे राहणीमान उंचावले असून त्यांची अशा प्रकारचे उत्पादने खरेदी करण्याची टक्केवारीही वाढली आहे.

´Ö¸ÖŠ¾ÖÖ›Ö हा महाराष्ट्रात शेती उत्पादनावर आधारीत महत्वाचा विभाग आहे. तेव्हा शेती उत्पादनावर आधारीत उद्योगांना मराठवाडयात प्रोत्साहन दिल्यास ते महाराष्ट्रासाठी फलदायी व दिशादर्शक ठरेल. कृषी उद्योग व्यवस्थापन प्रक्रिया, विक्री व पेट्न्ट प्रशिक्षण केंद्र, हिंगोली, मराठवाडा कृषि विद्यापीठात मृद व आरोग्य संशोधन प्रकल्प सुरु करणे, पर्जन्य मापक यंत्रणा प्रत्येक जिल्हयात उभी करणे, मराठवाडी म्हशीचे संगोपन व संवर्धन इत्यादी प्रकल्प सुरु करणे गरजेचे आहे.

03- नांदेड येथे आयुर्वेद ×¾ÖªÖ¯ÖßŠ स्थापन करणे: नांदेड येथे निजाम काळापासून आयुर्वेद महाविद्यालय कार्यरत आहे व त्याचा फायदा या भागातील रुग्ण मोठया प्रमाणात घेत आहे. महाराष्ट्रामध्ये एकही आयुर्वेद विद्यापीठ नाही. तरी नांदेड येथे आयुर्वेद विद्यापीठ स्थापन करण्यास शासनाने मंजूरी द्यावी ही विनंती.

04- लातूर येथे स्वतंत्र तंत्र शिक्षण विद्यापीठ स्थापन करणे: महाराष्ट्रात सध्या 175 अभियांत्रिकी ´ÖÆÖ×¾Ö¬ÖÖ»ÖµÖ, 100 फार्मसी विद्यालये व 100 व्यवस्थापन विद्यालये कार्यरत आहेत. विद्यार्थ्यांची संख्या अंदाजे 5 लक्ष आहे. नॅशनल नॉलेज कमीशनने 25 ते **30** ´ÖÆÖ×¾Ö¬ÖÖ»ÖµÖÖ“ÖÏ तंत्रशिक्षण विद्यापीठे स्थापन करावीत असे सुचविले आहे. त्याप्रमाणे वास्तविक महाराष्ट्रात प्रत्येक विभागात एक तंत्र शिक्षण विद्यापीठ स्थापन करणे गरजेचे आहे. पण सुरुवातीला एकच तंत्र शिक्षण विद्यापीठ स्थापन करण्याचे Š¸ÖÖ¾Ö»ÖµÖÖÃÖ ŸÖ ´Ö¸ÖŠ¾ÖÖ›ÖµÖÖŸÖ »ÖÖŸÖ¸ü µÖê£Öê Ãथापन करावे असा प्रस्ताव आहे. लातूर मध्ये राजयात सर्वात चांगले शैक्षणिक वाता¾Öरण आहे. त्याचप्रमाणे मराठवाडा मागासलेला असल्यामुळे या ³ÖागÖत तंत्र शिक्षण विद्यापीठ स्थापन करणे जास्त योग्य व न्याय्य होईल. तरी शासनाने तसा निर्णय घ्यावा ही विनंती. कोणत्याही स्थितीत मागास मराठवाडा विभागात Æü ×¾Ö¬Ö¯ÖÖŠü ¾ÆüÖ¾Öê.

05- कृषि जैव तंत्र–ज्ञान उच्च शिक्षण:- महाराष्ट्र शासनाने कृषि विद्यापीठा अंतर्गत खाजगी तत्वावर मराठवाडा विभागात तीन कृषी जैव तंत्र–ज्ञान महाविद्यालये इ.स.2004 पासुन सुरु केली. प्रत्येक महाविद्यालयाची संख्या दर वर्षी 96 आहे. वर्ष 2008 मध्ये सदर विद्यार्थ्यांची बी.एस.सी (कृषि जैव) ŸÖ¡Ö–ज्ञान पदवी पूर्ण होईल. तेव्हा अशा विद्यार्थ्यांची पदव्यो¢Ö¸ शिक्षणासाठी एम एस सी कृषि जैव ŸÖ¡Ö–ज्ञान अभ्यासक्रम खाजगी महाविद्यालयामध्येच सुरु करावेत म्हणजे ŸÖ–Ö •Ö¾Ö ŸÖ¡Ö–ज्ञ / संशोधक तयार होतील. त्यांचा मराठवाडा विकासासाठी ख-या अर्थाने फायदा होईल. मराठवाडा विभागात शिक्षण **/** संशोधन विभागासाठी बायोटेक पार्क स्थापन व्हावेत. औरंगाबाद व जालना येथे बायोटेक पार्क लवकर विकसित करावेत. त्याच प्रमाणे कृषि क्षेत्रातील आधुनिक बाबीसाठी संशोधन संस्था निर्माण कराव्यात.

06- उद्योग व उर्जा विकास: मराठवाडा विभागातील सर्व औद्योगिक वसाहतींना औद्योगिक नागरी वसाहती म्हणून घोषित करणे:-

महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाव्दारे मराठवाडा विभागात अनेक ठिकाणी औद्योगिक वसाहती विकसित केल्या आहेत. बहुतेक औद्योगिक वसाहती शहराजवळ निर्माण करण्यात आल्या व कालांतराने या वसाहती त्या शहराचा भाग बनल्या आहेत. तथापि शहर प्राधिकरणाकडून औद्योगिक वसाहतीमध्ये पुरेशा प्रमाणात सुविधा उपलब्ध करुन दिल्या जात नाहीत. त्यामुळे अशा औद्योगिक वसाहतीमध्ये सुधा उपलब्ध करुन घेण्यासाठी त्यांना नागरी दर्जा देणे क्रमप्राप्त ठरते. मराठवाडयातß»Ö औद्योगिक वसाहतींना स्वतंत्र औद्योगिक नागरी वसाहती म्हणुन मान्यता दिल्यास, त्यांना स्वत:च्या सुविधा निर्माण करणे शक्य होईल. तेव्हा मराठवाडा विभागातील सर्व औद्योगिक वसाहतींना औद्योगिक नागरी वसाहती म्हणून घोषित करण्यात यावे. अशी मंडळाची मागणी आहे. सुरुवातीला प्रत्येक जिल्हा मुख्यालयाच्या ठिकाणी असलेल्या सर्व औद्योगिक वसाहतींना नागरी वसाहती म्हणून घोषित करावे.

महाराष्ट्र उद्योजकता विकास केंद्र, औरंगबादचे कार्यकारी संचालक तथा उद्योग सहसंचालक यांनी एम. सी. ई. डी. या संस्थेचे मुख्य कार्यालयातील औरंगाबाद येथे प्रशिक्षणाची तसेच जागतिकी-करणाच्या युगात उद्योजकीय प्रशिक्षण संस्थेला स्वत:चे असे मुख्यालय असावे, यादृष्टीने या संस्थेची गरज आहे. सध्या संस्थेचे मुख्यालय एका आजारी बंद –ाालेल्या उद्योगाच्या शेडमध्ये आहे. संस्थेस पायाभुत सुविधासाठी रुपये 4.00 कोटी निधीची आवश्यकता आहे.

07- औरंगाबाद विभागातील आजारी / बंद उद्योगांची समस्या :- औरंगाबाद विभागामध्ये मोठे व मध्यम उद्योग बहुतांशी औरंगाबाद शहराच्या परिसरात एकवटलेले आहेत. औरंगाबाद व्यतिरिक्त इतर जि»ÊÖ-मध्ये मोठया व मध्यम उद्योगांची संख्या तुलनेने फारच कमी आहे. प्राप्त माहितीनुसार औरंगाबाद विभागातील एकूण 402 मोठया व मध्यम उद्योगांपैकी 50 मोठे व मध्यम उद्योग बंद आहेत. या बंद उद्योगांमुळे जवळजवळ 11500 कामगारांच्या रोजगारांवर परिणाम –ÖÖ»ÖÖ †ÖÆê. त्याचप्रमाणे मराठवाडयामध्ये एकूण 8115 लघु उद्योगांची स्थायी स्वरुपात नोंदणी –ÖÖ»Öß †ÖÆê. ²Ö¤ü ¯Ö›ü»Ö»ÖµÖÖ

लघुउद्योगांची संख्या 3740 एवढी आहे. बंद पडलेल्या लघु उद्योगामधील जवळजवळ 16000 कामगारांना रोजगारास मुकावे लागले आहे.

औरंगाबाद विभागातील सध्याची औद्योगिक स्थिती पाहता अनेक मोठे, मध्यम व लघुउद्योग विविध कारणांनी बंद पडण्याच्या मार्गावर आहेत. त्यामुळे या भागातील रोजगारावर विपरित परिणाम होण्याची दाट शक्यता आहे. त्यावर तात्काळ उपाय योजना करणे आवश्यक आहे. मध्यंतरी बंद व आजारी उद्योगांच्या समस्यांवर अभ्यास करण्यासाठी व त्यावर उपाय योजना सुचविण्यासाठी शासनाने ‹क समिती स्थापन केल्याचे समजते. समितीने त्यांचा अहवालसुध्दा शासनास सादर केला आहे. तेव्हा मराठवाडयाच्या हिताचे दृष्टिंने समितीने सुचविलेल्या उपाय योजनांची अंमलबजावणी करण्यात यावी †¿ÖÌ ´Ö›ÖôÖव्दारे विनंती करण्यात येते. त्याचबरोबर ज्या आजारी उªÖगांकडे अतिरिक्त जागा उपलब्ध आहे त्यांना मोठे किरकोळ माल विक्री केंद्र / माहिती ŸÖ¡Ö–ाान /कॉल सेंटर्स/ मल्टीप्लेक्स अशा उद्योगासाठीच जागा उपलब्ध करुन देण्यास परवानगी द्यावी.

08- प्रशासन व्यवस्था :- ´Ö¸ÖŠ¾ÖÖ›ÖµÖÖŸÖ एकूण 8 जिल्हे आहेत. संपूर्ण मराठवाडा विभÖगासाठी एकच महसुल विभाग अस्तित्वात आहे. मराठवाडा विभाग मोठया प्रमाणात विस्तारला असल्यामुळे आणखी एका नविन महसुल विभागाची आवश्यकता आहे. तेव्हा मराठवाडयाला दोन महसुल विभागामध्ये विभागण्यात यावे. नविन महसुल विभागाच्या मुख्यालयाची निवड शासनाने योग्य निकष करुन करावÖ अशी मंडळाव्दारे शिफारस करण्यात येते.

मराठवाडयात एकूण 8 जिल्हे असून बीड जिल्हयात 11 तालुके (बीड, गेवराई, माजलगांव, केज, पाटोदा, आष्टी, धारुर, परळी, वडवणी व शिरुर-कासार) असून अंबेजोगाई हे एक तालुक्याचे ठिकाण आहे. सध्या अंबेजोगाई येथे अप्पर जिल्हाधिकारी स्तरावरील कार्यालय कार्यरत असून अंबेजोगाई तालुक्यास जिल्हयाचा दर्जा दिल्यास फक्त जिल्हाधिकारी स्तरावरील कार्यालय व ‡ŸÖ¸ कार्यालये स्थापन करावे लागतील व यासाठी खर्च खूप कमी येईल. तेव्हा अंबेजोगाई तालुक्यास जिल्हयाचा दर्जा देण्याबाबत शासनास विनंती करण्यात येते.

शासनाने मराठवाडयात अनेक नवे तालुके निर्माण केले आहेत. त्यापैकी 15 नव्या तालुक्यात अद्यापही पंचायत समितीची कार्यालये निर्माण केली नाहीत. विकास कामामध्ये जनतेच्या सहभागासाठी तालुका पातळीवर पंचायत समित्यांची कार्यालये आवश्यक आहेत. तरी प्रत्येक तालुक्यात पंचायत समितीची कार्यालये निर्माण करण्याबाबत मंत्रीमंडळाने निर्णय घ्यावा अशी विनंती करण्यात येते.

मराठवाडयातील हिंगोली जिल्हा नव्याने निर्माण –Ö»Ö»ÖÖ †ÖÆê. पण त्याचा अनुशेष अद्याप वेगळा काढून त्यास शासनाने मान्यता दिली नाही. तरी ही मान्यता पुढील तीन महिन्यात द्यावी.

हिंगोली जिल्हयात संत नामदेवाचे जन्मस्थान नर्सी नामदेव तिर्थ क्षेत्राला महाराष्ट्र ¾Ö ¯Ö•ÖÖ²Ö मधून शिख भाविक मोठया प्रमाणावर येतात, या तिर्थ क्षेत्रास पर्यटनाचा दर्जा देण्यात आल्यास तिर्थ क्षेत्राचा विकास होऊन भाविकांना सुविधा उपलब्ध होतील.

हिंगोली जिल्हयात आदिवासी समाजाची लोकसंख्या फार मोठया प्रमाणावर असून त्यासाठी स्वतंत्र एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प अधिकारी कार्यालय हिंगोली येथे स्थापन करावे, व नांदेड येथे आदिवासी आयुक्तालय स्थापन करावे.

09- ¾ÖÖÆŸÖÛक व दळण-वळण:- मराठवाडयामध्ये रेल्वेची कामे:-

मागासलेल्या भागाचा विकास प्रामुख्याने त्या भागामध्ये रेल्वेव्दारे होणा-या वाहतुकीवर अवलंबून असतो. त्यामुळे रेल्वेच्या सोयी उपलब्ध असणे ही विकासाची मुलभूत पायरी आहे. मराठवाडयाचा विचार केल्यास या भागामध्ये दर 100 चा कि मी मागे रेल्वेमार्गाचे प्रमाण अत्यंत कमी असल्याचे दिसून येते. स्वातंत्र्यानंतर मराŠवाडयात एकही नवीन रेल्वे मार्ग –ााला नाही. तेव्हा राज्य

शासनाने कांही नविन रेल्वे मार्ग तयार करण्यासाठी केंद्र शासनाकडे सतत पाठपुरावा करावा अशी मंडळाव्दारे विनंती करण्यात येते. सुचविण्यात आलेले नवीन रेल्वे मार्ग खालील प्रमाणे आहेत.

1. ¯Ö¸ôÖß, ²ÖßÛ›ü, अहमदनगर, ´ÖÖôÖ¿Ö•Ö, कल्याण मार्ग्
2. सोलापूर, उस्मानाबाद, कुंथलगिरी - ²ÖßÛ›ü - पैठण - औरंगाबाद, वेरुळ - अजिंठा जळगांव मार्ग
   (सर्वेक्षणाचे काम लवकर पूर्ण करणे)
3. रोटेगांव-पुणतांबा मार्ग (सर्वेक्षणाचे काम लवकर पूर्ण करणे)
4. मनमाड-मुदखेड मार्गाचे दुहेरीकरण
6. जालना-खामगांव मार्ग

महाराष्ट्र शासनाने मुख्यमंत्री स्तरावरी रेल्वे मंत्र्याची भेट घेऊन तरतूद वाढवून घेण्यासाठी व सर्व प्रकल्प विहीत मुदतीत पुर्ण करण्यासाठी रेल्वे मंत्रालयाकडे पाठपुरावा करावा. अशी मंडळातर्फे विनंती करण्यात येते.

010- नविन रेल्वे गाडया सुरु करण्याबाबत: मनमाड औरंगाबाद काचीगुडा मार्गाचे रुंदीकरण होऊनही ´Ö¸üÖšüवाडयाचे मुख्यालय औरंगाबाद अद्याप भारतातील प्रमुख शहरांशी थेट रेल्वेने जोडले गेलेले नाही. तरी खालील नवीन गाडया तांतडीने पाठपुरावा करुन सुरु करणे अत्यंत आवश्यकü †ÖÆê.

1. औरंगाबाद-×ÝÖ¹ý¯ÖÝÖß ¸ü´ÖÀ¾Ö¸ü ‹ŒÃÖ¯ÖÏÃÖ- रोज करणे (सध्या औरंगाबाद-मुदराई एक दिवस)
2. पुणे नांदेड एक्सप्रस- रोज करणे (सध्या दोन दिवस)
3. ØÆü गोली-´Ö²Ö‡Ô ‹ŒÃÖ¯ÖÏÃÖ- रोज करणे
4. नांदेड - पाटणा एक्सप्रेस औरंगाबाद पर्यंत वाढविणे
5. नांदेड - औरंगाबाद -मुंबई सुपर एक्सप्रेस तात्काळ सुरु करणे
6. नांदेड- बेंगलूर एक्सप्रेसला औरंगाबादहून तीन डबे परभणी येथे जोडणे

0.11- नांदेड विभाग मध्य रेल्वेत समाविष्ट करणे: नांदेड येथील नव्याने सुरु –ÖÖ»Ö»Ö ×¾Ö³ाागीय कार्यालय दक्षिण मध्य रेल्वेशी जोडलेले आहे. तेव्हा पासून नांदेड विभागीय कार्यालµÖ ´Ö¬µÖ ¸ü»¾ÖÃÖ जोडावे अशी मराठवाडयातील जनतेची मागणी आहे. शासनाने हया मागणीचा पाठपुरावा रेल्वे मंत्रालयाकडे करावा अशी पुनःश्च विनंती करण्यात येते्. हा विभाग मध्य रेल्वेला जोडणµÖÖ“Öß ×¿Ö±úÖ¸üÃÖ उच्च स्तरीय रेल्वे रिऑर्गनाय–ेशन समितीने केली आहे. त्याच बरोबर आंध्र विधान सभेनेही ठराव मंजूर केला आहे. तरी अद्याप हा बदल अंमलात आला नाही. तरी मा. मुख्यमंत्र्यानी मा. ¸ü»¾Ö ´Ö¡µÖÖ“Öß ³Ö™ü घेऊन हयाचा पाठपुरावा करावा ही विनंती. त्याशिवाय मध्य रेल्वे व दक्षिण मध्य रेल्वेची एक संयुक्त बैठक बोलावणे आवश्यक आहे. म्हणजे ब-याच अडचणी दूर होतील.

वार्षिक अहवाल- 2008-2009

×•Ö»ÆüÖ µÖÖ•Öना २०१०-११ मध्ये निधीचे वाटपाबाबत मानव विकास निर्देशांक मुल्यावर आधारित पर्यायी ÃÖ¡Ö :

जिल्हा योजनेंतर्गत निधी वितरणासाठी निधी वितरणाची पर्यायी कार्यप¬¤üŸÖ ÃÖ“Ö×¾ÖŸÖ †ÖÆêüŸÖ, •Öß अधिक संयुक्तीक वü ³Öक्कम / मजबुत अशा शास्त्रीय दृष्टया सुसंगत तत्वावर आधारीत आहे. राज्यातील जिल्हयासाठी मानव विकास निर्देशांकावर आधारीत निधी वाटपाचे नवीन सुत्र स्विकारणे गरजेचे आहे. या सुत्राचा तपशील खालील प्रमाणे आहे

या सुत्राप्रमाणे ज्या जिल्हयांचा मानव विकास निर्देशांक १.० पासून जवळ आहे अशा जिल्हयांना कमी निधी (उदा. ठाणे जिल्हा) तर जो जिल्हा १.० पासून दूर असेल त्या जिल्हयास जास्त निधी

x´ÖôÖ»Ö. (उदा. गडचिरोली) दुस-या शब्दात ज्या जिल्हयाचा मानव विकास मोठा त्यास कमी तर ज्या जिल्हयाचा स्तर कमी त्यास जास्त निधी मिळेल व ते न्याय ठरेल. हे पर्यायी सुत्र पुढीलप्रमाणे आहे.

ÃÖ¡Ö $\frac{d}{\sum d}$ X $\frac{\text{मानव विकासावर आधारित निधी}}{1}$ = जिल्हयाचा निधी

येथे d = १.० पासुन जिल्हयाच्या मानव विकास निर्देशांकाचे अंतर

$\sum d$ = सर्व जिल्हयाचा एकूण फरक (किंवा १७.०१)

दोन उदाहरणे खालील प्रमाणे देण्यात येत आहे.

i) पुणे जिल्हयाचा मानव विकास निर्देशांक मुल्यातील फरक (१.०० -0.76)= 0.24

म्हणून d = ०.२४ आणि $\sum d$ = १७.०१ मानव विकासावर आधारित निधी = **समजा रु.७५० कोटी**

$\therefore \frac{0.24}{17.01} \times \frac{750}{1}$ = 1०.५८ कोटी (पुणे जिल्हयाचा निधी)

ii) गडचिरोली जिल्हा सर्वात कमी मानव विकास निर्देशांक मुल्य ०.२१ म्हणून गडचिरोली जिल्हयाचा मानव विकास निर्देशांक मुल्यातील फरक (१.० - 0.21 = 0.79)
म्हणुन गडचिरोली जिल्हयासाठी निधीचे वितरण

$\frac{d}{\sum d} \times \frac{20\ \%}{1} = \frac{0.79}{17.01} \times \frac{750}{1}$ = ३४.८३ कोटी

वरील सुत्राच्या साहयाने राज्यातील ३५ जिल्हयांना होणारे निधीचे वाटप तक्ता क्र ४ मध्ये दाखविलेले आहे.

तक्ता क्रमांक ४

क्र.	x•Ö»ÆÖ	मानव विकास निर्देशांक मुल्य	१.०० पासून फरक	प्रस्तावीत वाटप रु. कोटीत
1	2	3	4	5
1	´Ö²Ö‡	1.00 H	0.00	0.00
2	मुंबई उपनगर	1.00 H	0.00	0.00
3	ठाणे	0.82 H	0.18	7.95
4	रायगड	0.70 H	0.30	13.23
5	रत्नागीरी *	0.44 L	0.56	24.70
6	सिंधूदुर्ग	0.60 H	0.40	17.64
7	नाशीक	0.51 M	0.49	21.60
8	¬ÖôÖ *	0.36 L	0.64	28.23
9	नंदूरबार	0.28 L	0.72	31.75
10	जळगांव	0.50 M	0.50	22.05
11	अहमदनगर	0.57 M	0.43	18.96
12	पुणे	0.76 H	0.24	10.58

क्र.	¤•Ö»ÆÖ	मानव विकास निर्देशांक मुल्य	१.०० पासून फरक	प्रस्तावीत वाटप रु. कोटीत
1	2	3	4	5
13	ÃÖÖŸÖÖ¸ü	0.59 H	0.41	18.09
14	सांगली	0.68 H	0.32	14.11
15	ÃÖÖê»ÖÖ¯Öæ¸ü	0.48 L	0.52	22.93
16	कोल्हापूर	0.64 H	0.36	15.88
17	औरंगाबाद	0.57 M	0.43	18.96
18	जालना *	0.27 L	0.73	32.19
19	परभणी *	0.43 L	0.57	25.14
20	हिंगोली	0.43 L	0.57	25.14
21	²Öß›ü *	0.47 L	0.53	23.38
22	नांदेड *	0.36 L	0.63	27.79
23	उस्मानाबाद *	0.38 L	0.62	27.34
24	»ÖÖŸÖæ¸ü *	0.47 L	0.53	23.38
25	बुलढाणा *	0.41 L	0.59	26.02
26	अकोला *	0.44 L	0.56	24.79
27	¾ÖÖ¿Öß´Ö	0.36 L	0.64	28.23
28	†´Ö¸üÖ¾ÖŸÖß	0.50 L	0.50	22.05
29	µÖ¾ÖŸÖ´ÖÖôû *	0.22 L	0.78	34.22
30	¾Ö¬ÖÖì *	0.49 M	0.51	22.49
31	नागपूर #	0.71 H	0.29	12.78
32	³ÖÓ›üÖ¸üÖ *	0.46 L	0.54	23.80
33	गोंदीया	0.46 L	0.54	23.80
34	“Ö¦ü¯Öæ¸ü *	0.41 L	0.59	26.02
35	गडचिरोली *	0.21 L	0.79	34.84
एकूण राज्य			**17.01**	**750.00**

*** मागास # उ®ÖŸÖ**

ŸÖÖŸ¯Ö µÖÔ: नियोजन विभागाने जिल्हा नियोजनासाठी वापरलेले सुत्राऐवजी मंडळाने शिफारस केलेल्या पर्यायी सुत्राचा विचार निधी वाटपात करतांना करावा.

वार्षिक अहवाल- 2011-2012

3.1 ¨ÉÉ®ÉÉ`ö´ÉÉbÉ विभागातील आदिवासी भागाचा {ÉÉ½hÉÒ +¦ªÉÉºÉ:

¨ÉÉ®ÉÉ`ö´ÉÉbÉ Ê´É¦ÉÉMÉÉiÉÒ±É +ÉÊnù´ÉÉºÉÒ ¦ÉÉMÉÉSÉÉ {ÉÉ½hÉÒ +¦ªÉÉºÉ EòÊ®hªÉÉºÉÉ`öÒ ¨ÉÉ. ®ÉVªÉ{ÉÉ±É ¨É½ÉnªÉ ªÉÉÆSÉÉ EòÉªÉÉ±ÉªÉÉSÉÉ ÊxÉnùä¶ÉÉxÉÖºÉÉ® |ÉÉ{iÉ ZÉÉ±ÉÉªÉÉ 10 Ê´É¹ÉªÉÉ{ÉEòÒ J ÉÉ±ÉÒ±É Ê´É¹ÉªÉÉSÉÒ ÊxÉ´Éb {ÉÉ½hÉÒ +¦ªÉÉºÉ EòÊ®hªÉÉºÉÉ`öÒ EòÊ®hªÉÉiÉ +É±ÉÒ.

1. +ÉÊnù´ÉÉºÉÒ ¨É±ÉÉSªÉÉ |ÉÉIÉÊ¨ÉEò Ê¶ÉIÉhÉÉSÉÒ Î°IÉiÉÒ: ¶ÉIÉhÉÒEò nVÉÉ. Ê¶ÉIÉhÉÉSªÉÉ ºÉÉªÉÒ ºÉÊ´ÉvÉÉ, +ÉÊhÉ +ÉÊnù´ÉÉºÉÒ ¨É±ÉÉxÉÉ Ê¶ÉIÉhÉÉSªÉÉ |É´ÉÉ½ÉiÉ +ÉhÉhÉä.
2. +ÉÊnù´ÉÉºÉÒ ¨É±ÉÉ¨ÉvÉÒ±É Eò{ÉÉ¹ÉhÉÉSªÉÉ ºÉ¨ÉºªÉÉ

3. +ÉÊn´ÉÉºÉÒSªÉÉ VÉÉ¨ÉxÉ ½CEò EòÉªÉtÉSÉò +¨É±ÉÉ¤ÉVÉÉ´ÉhÉÒ, Eò¹ÉÒ ´É EòÊ¹É ºÉ±ÉÆM¬ ºÉ´ÉÉiÉÒ±É ªÉÉVÉxÉÉSÉÒ +¨É±É¤ÉVÉÉ´ÉhÉÒSÉÒ ºÉtÎºlÉiÉÒ.

उपरोक्त विषयाची पाहणी करण्यासाठी मंडळ स्तरावर मा. डॉ. आर पी कुरुलकर, प्रभारी अध्यक्ष, मराठवाडा वैधानिक विकास मंडळ, औरंगाबाद यांच्या अध्यक्षतेखाली एक उपसमिती स्थापना करुन त्यामध्ये संबधित विषयाच्या त–ांचा समावेश करण्यात आला. सदर समितीच्या बैठकांमध्ये पाहणीची रुपरेषा ठरविण्यात आली.

त्यानुसार विभागातील प्रत्येक जिल्हयातील तालुकानिहाय गावांची निवड करण्यासाठी १. सन २००१ च्या जनगणनेचा आधार घेण्यात आला. २. प्रत्येक गावातील एकुण लोकसंख्येशी +ÉÊxn´ÉÉºÉÒ लोकसंख्येची टक्केवारी काढुन ती उतरत्या क्रमाने घेवून ५०% च्या वरील +ÉÊxn´ÉÉºÉÒ लोकसंख्या असलेल्या गावामधुन १०% गावांची निवड १,११,२१.....याप्रमाणे करण्यात आली. नांदेड जिल्हयात 123 गांवापैकी १२ गांवे, हिंगोली जिल्हयात ६१ गांवापैकी ६ गांवे, परभणी जिल्हयात १३ गांवापैकी १ गांव, औरंगाबाद जिल्हयात २७ गांवापैकी ३ गांवे, तसेच बीड, जालना, उस्मानाबाद व लातूर जिल्ह्यातुन प्रत्येक एक गांव असे मराठवाडयातील ८ जिल्ह्यातुन एकुण २६ गावांची निवड सर्वेक्षणासाठी करण्यात †Ö»Öß.

तसेच वरील निवडलेल्या विषयाशी संबधित १. गांव पत्रक २. प्राथमिक शिक्षणाचे पत्रक ३. कुपोषणाचे पत्रक व ४. कुटुंब पत्रक इ. विषयनिहाय प्रश्नावली तयार करण्यात आल्या.

त्याप्रमाणे नांदेड, हिंगोली, परभणी, उस्मानाबाद व लातुर या जिल्हयासाठी स्वामी रामानंद ×ÝÖ£Ö ´Ö¸ÖšÖ¾ÖÖ›Ö ×¾ÖªÖ¯Ö߀ ¾Ö औरंगाबाद, जालना व बीड या जिल्हयासाठी डॉ बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापिठातील विद्यार्थी व शिक्षक यांची नेमणुक प्रगणक व पर्यवेक्षक म्हणुन करण्यात आली. त्यांचेशी समन्वय साधण्यासाठी समन्वय अधिकारी म्हणुन शासकीय अधिका-यांची नेमणूक करण्यात †Ö»Ö»Öß †ÖÆ.

वरीलप्रमाणे निवडण्यात आलेल्या गांवातील आदिवासी कुटुंबाची यादी मुख्य कार्यकारी अधिका-यांचे मार्फत संबधित बालविकास प्रकल्प अधिकारी यांचेकडुन घेवुन त्यामधुन कुटुबांची निवड करण्यात आली व प्रगणक, पर्यवेक्षक व समन्वय अधिकारी यांना प्रशिक्षण देवुन निवडलेल्या कुटुंबाची यादी व वरीलप्रमाणे ४ प्रकारचे पत्रके पाहणीसाठी त्यांचेकडे सुपुर्द करण्यात आली. त्यानुसार प्रगणक व पर्यक्षकांनी निवडलेल्या गावातील निवडलेल्या आदिवासी कुटुंबाची प्रत्यक्ष पाहणी करुन १.गांव पत्रक २. प्राथमिक शिक्षणाचे पत्रक ३. कुपोषणाचे पत्रक व ४. कुटुंब पत्रकामध्ये माहिती भरुन या कार्यालयास सादर करण्यात आले. प्रगणक / पर्यवेक्षकांनी भरलेले सर्व पत्रके कार्यालयात संकलीत केल्यानंतर त–Ö सदस्यांना सांख्यिकी माहिती अहवालाचे लिखाण करणेस्तव पुरविण्यात आली.

मराठवाडा विभागातील आदिवासी भागाचा पाहणी अभ्यासाचा निष्कर्ष अहवाल दिनांक १८ ऑक्टोबर २०११ रोजी मा. राज्यपाल महोदयांना सादर करण्यात आला.

3.2 आंतर विभागीय विकासाचे महत्वाचे निर्देशांक

संपूर्ण राज्याच्या विकासाच्या पातळयांच्या तुलनेत योग्य निर्देशांकाच्या आधारे मंडळाच्या क्षेत्रातील विविध विकास क्षेत्रासाठी सापेक्ष पातळी निश्चित करणे. या संदर्भात या अहवालात †Ö´ÆÖ कांही प्रमुख क्षेत्र / निर्देशांकांचा तुलनात्मक अभ्यास देत आहोत.

(†)- विभागीय दरडोई विकास दर तुलना :-

महाराष्ट्र शासनाने प्रसिध्द केलेल्या आर्थिक पाहणी अहवाल २०११-१२ नुसार सन २००९-10 2010-११ या दोन वर्षाच्या जिल्हास्तरीय दरडोई उत्पन्नाची चालू किंमतीनुसार विभाग निहाय आंकडेवारी खालील प्रमाणे आहे.

विभाग निहाय जिल्हा दरडोई उत्पन्नातील वृध्दी दर (चालू किंमतीनुसार) (¤¸ü›üÖê‡Ô ˆŸ¯Ö®Ö ¹ý¯ÖµÖê)

अ क्र	विभाग	2009-10	2010-11	¾ÖÖœü¤ü¸ü %
1	औरंगाबाद	71548	84295	17.82
2	जालना	42698	50262	17.72
3	परभणी	42385	50716	19.66
4	हिंगोली	34340	49470	44.06
5	²Ößü›ü	39415	52177	32.38
6	नांदेड	36581	44978	22.95
7	उस्मानाबाद	37890	48887	29.02
8	»ÖÖŸÖÖ¸ü	42797	81557	90.56
	´Ö¸üÖšü¾ÖÖ›üÖ	**45575**	**60013**	**31.68**
1	कोकण विभाग	105379	12527	19.12
2	नाशीक विभाग	55914	72209	29.14
3	पुणे विभाग	77221	93626	21.24
	ˆ¾ÖÔ׸üŸÖ ´ÖÆüÖ¸üÖÂ™ü	**87176**	**105488**	**21.00**
1	अमरावती विभाग	43527	57500	32.10
2	नागपूर विभाग	61640	73231	18.80
	×¾Ö¤ü³ÖÔ	**52747**	**65502**	**24.18**
	´ÖÆüÖ¸üÖÂ™ü	**71300**	**87686**	**22.98**

स्त्रोतः महाराष्ट्राची आर्थिक पाहणी - 2011-१२ पान क्रमांक ३१ व ३२

(²Ö) Ÿÿुलनात्मक औद्योगिक प्रगती:

दरडोई उत्पन्नात सातत्याने व चिरस्थयी वृध्दी करण्यासाठी आद्योगीक वाढ महत्वाची ठरते. शासनाने, शिथिलता (liberalization), खाजगीकरण (Privatization) व जागतिकीकरणÖÖ“Ö (Globalization) धोरण स्विकारुन ते अंमलात आणल्यामुळे, त्याचा परिणाम मागास मराठवाडा व विदर्भावर कसा –ााला हे अभ्यासणे उपयुक्त ठरेल. स्थानिकीकरणाचे धोरण (Location policy) †ÖŸÖÖ ¸üÖÆüß»Öê»Öê ®ÖÖÆüß †Öता उद्योजक भारतात कुठेही आपला उद्योग उभारु शकतो. पुढील तक्त्यात, सन २०११ पर्यंत महाराष्ट्रातील तीन विभागांची तुलनात्मक आद्योगिक प्रगती कशी –ााली हे दाखविले †ÖÆê.

महाराष्ट्रातील सुक्ष्म, लघु, मध्यम व मोठया उद्योगांची विभागवार प्रगती (२०११)

अ क्र	विभाग	सूक्ष्म, लघु, मध्यम, उद्योग (संख्या)	रोजगार.संख्या (लाखात)	मोठे उद्योग (संख्या)	रोजगार.संख्या (लाखात)
1	2	3	4	5	6
1.	ˆ¾ÖÔ׸üŸÖ ´ÖÆüÖ¸üÖÂ™ü	130404 (80.03)	10.97 (78.40)	3688 (75.03)	8.5 (75.55)
2.	´Ö¸üÖšü¾ÖÖ›üÖ	12271 (7.52)	1.17 (8.40)	538 (11.00)	1.11 (9.90)
3.	×¾Ö¤ü³ÖÔ	20298 (12.45)	1.85 (13.20)	689 (14.02)	1.64 (14.55)
	एकूण	162973 (100.00)	13.99 (100.00)	4915 (100.00)	11.25 (100.00)

कंसातील आंकडे एकूणशी शेकडा प्रमाण आहेत.
स्त्रोतः महाराष्ट्राची आर्थिक पाहणी -2011-12

वरील तक्त्यावरुन सुक्ष्म, लघु, मध्यम उद्योग औद्योगीक संस्थांपैकी केवळ ७.५२% उद्योग ´Ö¸ÖŠ¾ÖÖ›µÖÖŸÖ आहेत. तर मोठया उद्योगांचे प्रमाण ११ % आहे. याव्दारे निर्माण –ालेल्या रोजगाराची टक्केवारी अनुक्रमे ८.४०% व ९.९०% आहे. औरंगाबाद वगळता, इतर जिल्हयात फारसे औद्योगिकीकरण मराठवाडयात –ÖÖ»ÖÖ»Ö ×¤ÃÖत नाही. याउलट, उर्वरित महाराष्ट्रात उद्योगांचे केंद्रीकरण –ाल्याचे वरील तक्त्यावरुन स्पष्ट होते.

जोपर्यंत औद्योगिक असमतोल कमी होणार नाही तोपर्यंत प्रादेशिक असमतोल कमी होणे शक्य नाही असे मंडळास वाटते. त्यासाठी मागास भागात आर्थिक पायाभूत सुविधा (Economic Infrastructure) उदा. उत्तम रस्ते, रेल्वे, विमान सेवा, पाणी, वीज इ. व (Social Infrastructure) उदा. उत्तम शिक्षण संस्था, दवाखाने, कौशल्ययुक्त मनुष्यबळ, इत्यादी. ्रकारची सामाजीक पायाभूत सुविधा निर्माण करणे गरजेचे आहे तरच उद्योजक मागास भागात येतील.

(क) <u>विशेष आर्थिक क्षेत्र व मागास विभाग</u>:-

¯Öãœß»Ö ŸÖŒŸµÖÖŸÖ "´ÖÆÖ¸ÖÂ™ÖÖŸÖß»Ö विशेष आर्थिक क्षेत्राची (Special Economic Zones) सन २०११ पर्यंतची विभागवार प्रगती दाखविली आहे. त्यांत एकूण ११६ आर्थिक क्षेत्रापैकी फक्त १० आर्थिक क्षेत्रे मराठवाडयात असून विदर्भातही केवळ १० आर्थिक क्षेत्रे आहेत, µÖÖ^»ÖÖ™ ^¾Ö×¸ŸÖ महाराष्ट्रात ९६ विशेष आर्थिक क्षेत्र आहे. सर्व विभागांच्या तुलनेत मराठवाडा विभागात सर्वात कमी गुंतवणूक –ालेले असून ती एकूण गुंतवणुकीच्या प्रमाणात नगण्य स्वरुपाची आहे. ह्या आर्थिक क्षेत्रामुळे उर्वरित महाराष्ट्रात निर्माण होणारा अपेक्षित रोजगार एकूण रोजगाराच्या ८६.६५% आहे. याउलट, मराठवाडयात निर्माण होणारा रोजगार केवळ २.१९% व विदर्भात ११.१६% इतकी आहे.

´ÖÆÖ¸ÖÂ™ÖÖŸÖß»Ö ×¾Ö¿ोष आर्थिक क्षेत्रांची प्रगती (२०११ पर्यंत)

† क्र	विभाग	×¾Ö¿ÖÂÖ आर्थिक क्षेत्रांची संख्या	टक्केवारी	अपेक्षित गुंतवणूक कोटी रुपये	टक्केवारी	अपेक्षित रोजगार संख्या लाखात	टक्केवारी
1	2	3	4	5	6	7	8
1	^¾Ö×¸ŸÖ ´ÖÆÖ¸ÖÂ™	96	82.75	121588	89.38	45.34	86.65
2	´Ö¸ÖŠ¾ÖÖ›Ö	10	8.62	2845	2.01	1.15	2.19
3	×¾Ö¤³Ö	10	8.62	11595	8.53	5.85	11.16
4	एकूण	116	100.00	136028	100.00	52.34	100.00
स्त्रोतः महाराष्ट्राची आर्थिक पाहणी -2011-12							

¾Öरील दोन तक्त्यावरुन महाराष्ट्रातील औद्योगिक प्रगतीचा क्षेत्रीय असंतुलन कमी करण्यासाठी नवीन उपाय योजना करणे गरजेचे आहे.